

αρχαιολογικά

Η Επιτροπή της ΕΟΚ χρηματοδοτεί αναστηλώσεις κτιρίων στην Ελλάδα

Για τέταρτη χρονιά η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων χρηματοδοτεί και στην Ελλάδα αναστηλώσεις μνημείων ή αποκαταστάσεις χώρων που αποτελούν χαρακτηριστικό δείγμα της τοπικής ή της εθνικής μας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και που έχουν αποτκήσει κάποια ευρωπαϊκή φήμη, ανεξάρτητα από το ποιός είναι ιδιοκτήτης των (Δημόσιο, Δημοικονότητες ή ιδιώτες). Λαμβάνεται υπόψη η καλλιτεχνική αξία των ή ο ιστορικός χαρακτήρας τους, στο μέτρο μαίστα που αποτελούν μαρτυρίες για τις συνθήκες διαβίωσής και εργασίας του πληθυσμού στο παρελθόν.

Η χρηματοδότηση αυτή μπορεί να φτάσει τα 4 εκατομμύρια ανά έργο και να καλύψει την αναστήλωση 3 κτιρίων το χρόνο, με τον όρο να τελευταία να επιχορηγείται και από έναν άλλο ελληνικό δημόσιο οργανισμό, με ύψος ποσού τουλάχιστον ίσο προς εκείνο που δινεί η Επιτροπή. Επίσης, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η εισόδος του κοινού στο κτίριο ή τον χώρο, ενώ ο επιχορηγούμενος οφείλει να υποθίλθει στον έλεγχο για την καλή υλοποίηση του αναστηλωτικού σχεδίου.

Αιτήσεις και σχετικές πληροφορίες δίνονται στο Τμήμα σχέσεων Ελλάδας και ΕΟΚ τη Διεύθυνσης Μορφωτικών Σχέσεων του Υπουργείου Πολιτισμού (οδός Πατριαρχών 10, τηλ. 325-11-73). Η χρηματοδότηση αφορά κτίρια ή χώρους οπουδήποτε στην Ελλάδα.

Β.Κ.Δ.

Μια σημαντική δωρεά πλουτίζει τη συλλογή εικόνων του Μουσείου Μπενάκη

Μιά σημαντική εικόνα με την Παναγία Γαλακτοτροφούσα και τον Άγιο Φραγκίσκο δωρήθηκε στο Μουσείο Μπενάκη από τον Γεωργίο Πατριαρχέα, πλούτιζόντας τη συλλογή ιταλο-βυζαντινών εικόνων με ένα ιδιαίτερα αξέιδιον έργο.

Ο ρόδινος προπλασμός των προσώπων και το υπόλευκο βάθος στο

οποίο διαγράφονται δενδρύματα, τοποθετούνται το έργο γύρω στα 150 αιώνα. Τα λαϊκότροπα στοιχεία υποδηλώνουν ότι ίσως ανήκει στην παραγωγή ενός από τα εργαστήρια της Δαλματίας, που αντλούσαν την έμπνευσή τους από τον τύπο της γαλακτοτροφούσας του Αγγελου Μπιτζάμανου.

Η Διεύθυνση του Μουσείου Μπενάκη εκφράζει θερμές ευχαριστίες στον Γεωργίο Πατριαρχέα, γιατί, χάρη στη δωρεά του, περιήλθε στην κατοχή του ένα ξεχωριστό έργο, διέγμα μιας καλλιτεχνικής παραγωγής που απουσιάζει από τις μουσειακές συλλογές.

Επιστρέφουμε στα παλιά

Σύμφωνα με δημόσιευμα της εφημερίδας Ντέλι Τέλεγκραφ, οι φαράω μας δείχνουν πως να κτίζουμε. Μελετήθηκαν πρόσφατα διάφορα αρχαικά κτίρια αιγυπτιακά, ελληνικά και ρωμαϊκά και διαπιστώθηκε πώς το συνδετικό τους υπόλικο είναι πολύ συνθετικότερο από το σύγχρονό μας τοιμέντο! Το σπηλινό τοιμέντο που χρηματοποιείται στην κατασκευή δρόμων, γεφυρών και κτιρίων έχει χρόνο ζωής που μετριάζεται με δεκαετίες ενώ το «τοιμέντο» των αρχαιών Αιγυπτίων, των Ελλήνων και των Ρωμαίων κρατάει χιλιετίες. Έγινε πρόταση από τους Δρ. Ιωάννη Νταβίντη βούτης διεύθυντη την Ινστιτούτο Εφαρμοσμένων Αρχαιολογικών Επιστημών την Πανεπιστημίου του Μαΐαρρου στη Φλωρίδα και τη Βούθη του Μαργ. Μόρρις να χρηματοποιείται η σύνθετη των αρχαίων «τοιμέντων» στην κατασκευή σύγχρονων κτισμάτων και κυρίως για οδοστρώματα και χώρους αποθήκευσης πυρηνικών αποβλήτων. Στη μεγάλη πυραμίδα της

Αιγύπτου, το «τοιμέντο» είναι 4.500 ετών και η κατάσταση διατήρησης του είναι άριστη τονιζεί τη διάσημη.

Το συνδετικό υλικό (τοιμέντο) της πυραμίδας εξετάστηκε και θρεπήθηκε πώς είναι αλουμινοπυριτικής προέλευσης και όχι όπως το σύγχρονό μας που προέρχεται από κυρίως ασθενολίθους. Σήμερα εταρίες τοιμέντου στη Γαλλία και στη Γερμανία εξετάζουν το ενδεχόμενο να βγάλουν στο εμπόριο τοιμέντο με τη σύνθεση του αρχαίου υλικού. Το κόστος του θα είναι πολύ ψηλό αλλά και η αντοχή του πολύ μεγαλύτερη. Η χημική ανάλυση του αρχαίου «τοιμέντου» έδειξε πώς σε πολλές περιπτώσεις πρόσθεθαν σε πολύ μικρά στοιχεία στο μείγμα (θυσίες κλπ.) αυτό γνώντας όχι από προήληψης αλλά από γνώση των χημικών ιδιοτήτων που το καθιστούσαν πιο ανθεκτικό.

Πολιτιστική κληρονομιά: έξας προβληματίζονται και προχωρούν...

*Ένω σε μας το θέμα των μεγάλων καινοτομιών (θεομάρκων και οργανωτικών) ως προς την προστασία της πολιτιστικής κληρονομίας ανά τους αιώνες έχει βαλτώσει εντελώς, με ελάχιστες ρυθμίσεις που μάλλον συντείνουν στη μη-προστασία (βλ. σημειώματά μας σε προηγούμενα τεύχη του περιοδικού), στην Ευρώπη ο προβληματισμός γύρω από το θέμα αυτού συνεχίζεται και επεκτείνεται, ενώ δεν σταματά η λήψη νέων μέτρων για καλύτερη προσαρμογή των πλαισίων της προστασίας σε μιαν αυξημένη ευαισθησία που απέναντι σε αυτήν.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στο επίπεδο του Συμβουλίου της Ευρώπης, μετά μάλιστα την υπογραφή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, εκδηλώνεται ζωρό ενδιαφέρον προς την κατεύθυνση της οικονομικής αποτίμησης των μετρών προστασίας, που με την παραδοσιακή διθεματική θεωρούνταν δημιουργού παθητικού για την οικονομία, ενώ σημερα, με συγκεκριμένες μελέτες και υπολογισμούς, αποδεικνύεται το εντελώς αντίθετο. Και στην περίπτωση αυτή επιβεβαίωνται η σχετικότητα

αρχαιολογικά

των δήθεν αντικειμενικών οικονομικών μεγεθών, η εξάρτησή τους από πολιτισμικά δέδομενα και από διαμορφωμένες ή υπο διαμόρφωση νοοτροπίες, αλλά και το πόσο δέσμοι είναι κάποιοι αρμόδιοι από τις της γραφειοκρατικής ακίνησίας ή των παλαιού τύπου αποκλειστικά «οικονομικών αρμόδιων».

Στο τελευταίο τεύχος που εκδίδει το Συμβούλιο της Ευρώπης με τον τίτλο «Ένα μέλλον για το παρελθόν μας» υπάρχει εκτεταμένο αφέρεμα ακριβώς για την ευοική οικονομική διάσταση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ίσως να δημιουργηθεί σε μερικούς την εντυπωσία ότι επιχειρείται, για άλλη μια φορά, η ποσοτικοποίηση της αισθητικής και της μνημής, με την εισαγωγή οικονομικών μεγεθών. Η γνώμη μας είναι πως ιδιαίτερα για χώρα όπως η δική μας, όπου φτάσαμε στην πλήρη κυριαρχία της κακογουστιάς, του εργαλεισμού και της κατασκευαστικής χυδαιότητας, με έναν κράτος να παριστάνει λιγο-πολύ τον Πόντο Πιλάτο απέναντι στο φαινόμενο αυτού, αντί να παιξει σόλο καθοριστικό απέναντι συγκεκριμένους καθοριστικούς του κοινού γύστουν και της κοινής στάσης αως προς την ιστορική μνήμη, παρόμοιοι ποσοτικοί υπολογισμοί είναι απόλυτα χρήσιμοι και εντελώς επειγον για γίνονται και σα μας. Θεωρούμε ευνότο το μπορούν ν' αποτελέσουν ένα πρόσθετο επιχείρημα πειστικό για την ανάγκη αποτελεσματικής προστασίας — πειστικό πράττα για τους ειδικότερους και γενικότερους αρμόδιους, αλλά και για τους πολίτες αυτής της χώρας. Λόγω πρόσβετος οι δηλώσεις αρχηγών κομμάτων και οι χαράζομενοι προγραμματισμοί ενώπιοι μελλοντικών εκλογών, από όπου, για άλλη μια φορά, της πολιτιστικής κληρονομιάς λείπει εντελώς (είναι αλήθεια, μαζί μ' εκείνο του περιάλλοντος). Βέβαια, έχουμε, έτοι, και ένα δάφαλο μέτρο για το πόσο επικαίριος και σύγχρονος, ή αντίθετα για το πόσο έπειραμένος και παλαιοκομματικός παραμένει ο υποτίθετας ωπεύθυνος πολιτικού λόγος στην Ελλάδα...

Σημειώνουμε, ακόμα, ότι στη Γαλλία, και μάλιστα σε μήνες των «ιερών» διακοπών, διαμορφώνεται παρόμοιος προβληματισμός (μεταξύ του Συμβουλίου της Ευρώπης). Ετοι, στις αρχές Ιουλίου ο Γάλλος πρωθυ-

πουργός ανήγγειλε στο Μπορντώ ότι προωθείται προς ψήφιση στη Βουλή ένας νέος «προγραμματικός νόμος» υπέρ της πολιτιστικής κληρονομιάς. Από έγκυους πολιτικούς σχολαστές ομηρώνεται η βουλήση και αυτής της γαλλικής κυβέρνησης να συνεχίσει την πολιτική των προγραμμάτων, θεωρώντας το θέμα αυτό ως εθνικό και με απόλυτη προτεραιότητα. Από τις στήλες της «Αρχαιολογίας» ως συνεχείς την ενημερώνουμε τους αναγνώστες, όπως τόσα χρόνια μέχρι τώρα, για τις εξελίξεις που θα σημειώθουν, ως προς την προστασία, στη Γαλλία.

Ουσία είναι, κυρίως σε σχέση με τα «καθ' ίτας», ότι εκεί το κράτος αποδέπται όχι σε ευκαιριά και μεμονωμένα μέτρα, αλλά στη συνέχεια πολιτικής με μακροπρόθεμους στόχους. Γι' αυτό και δεν δυστάσουν, από κάθε κομματική πλευρά, να προχωρούν σε γόνιμη κρίτικη σε αυτοκριτική και σε αναλύσεις σε βάθος, όπως για τις δυομείνες επιπτώσεις μιας κάποιας αποκέντρωσης - και μιλάμε για χώρα με πολιτιστικές ευαισθησίες πιο οξύμενες από τις δικές μας, αλλά και για μέτρα αποκέντρωσης που σαφώς πάρθηκαν αφού είχαν διμιουργηθεί μπτρώα, αρχεία, υλικοτεχνική υποδομή και κατάλληλο πρωτοσκοπικό και όχι, θέβανα, για να έφορτωθονται αρμόδιοττες σε πλάτες αποτάλληλων και ουσιαστικά αναρμόδιων.

Τελειώνουμε με μία σημαντική ειδήση στην οποίη είδε τη φύση της δημοσιότητας στα τέλη Αυγούστου: ο αντιστοιχος πολιτικός υπουργός του γαλλικού υπουργείου Νέας Γενιάς (εκεί υψηλούργειο νεολαίας και αθλητισμού) ανακοίνωσε την έναρξη εφαρμογής ενός προγράμματος «κατασκηνώσεων πολιτιστικής κληρονομιάς», με στόχο τη διατήρηση των κτιρίων που κινδυνεύουν να ερειπωθούν. Οι πρώτες κατασκηνώσεις άνοιξαν τον Ιούλιο, σε χώρους ή κτίρια υπό αναστήλωση σε τέσσερα διαφορετικά μέρη (αντικείμενα: δύο παλαιά αθηέα, ένας μεσαιωνικός πύργος και παλαιά τείχη). Αντιθέτα προς τις μέχρι τώρα κατασκηνώσεις που οργάνωνε το υπουργείο, οι νέες αυτές κατασκηνώσεις δεν θα λειτουργούν μόνο σε μέρες διακοπών, αλλά σε όλη τη διάρκεια του χρόνου. Η κυριότερη πρωτοτυπία τους, που αποτελεί και τους νέους

στόχους, είναι ότι αποσκοπούν στην ενίσχυση αναστηλωτικών εργασιών με συμμετοχή των νέων, κατάλληλα πλαισιωμένων, τη δημιουργία επιτόπου νέων πολιτιστικών - μορφωτικών δραστηριοτήτων και, τέλος, την ανέδειξη κάθε χώρου ή κτιρίου σε περιφερειακά μόνιμα πολιτιστικά δραστηριότητων. Το υψηλούργειο πιστεύει ότι, έτσι, πρέπει και θα γίνει δυνατό να εισαχθεί ειδικό μάθημα πολιτιστικής κληρονομίας στα γαλλικά σχολεία, ισόδομο και ισότιμο με τα άλλα μάθημα.

Ας υμισύσουμε ότι όχι ακριβώς το ίδιο

μάθημα, αλλά πάντως παρόμοιο (με στοιχεία γεωγραφίας και στοιχεώδους οικονομίας), η «Πατριδογνομία», διδάσκοταν κάποτε στα ελληνικά σχολεία, ότι ο γράφων είχε την τύχη να το διδαχθεί και ότι δεν μετάνιωσε γι' αυτό...

Βασιλής Κ. Δωροθίνης

Από το Σύλλογο Ελλήνων Αρχαιολόγων (Ερμού 136 - 105 53 Αθήνα) λάθος τα παρακάτω δελτία τύπου:

Ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων εκφράζει και πάλι την αντίθετη του στην τακτική του ΥΠΠΟ, να προσλαμβάνει έκτακτους για πάγιες ανάγκες και με ποικίλους τρόπους (Προγράμματα ΕΟΚ, ΜΟΠ, Προγραμματικές Συμβάσεις κλπ.), διαμισύζοντας αφενός το καθεστώς των εκτάκτων και παραπέμποντας αφετέρου στις καλένδες τον εκσυγχρονισμό του Οργανισμού του ΥΠΠΟ. Διαβλήνουμε τη συμπαράστασή μας προς τους εκτάκτους, που παραμένουν απλήρωτοι επί μήνες από έλλειψη αυστού προγραμματισμού και πληροφόρησης. Παρόλληλα εκφράζουμε την έντονη αντίθετη μας για το καθεστώς των προγραμματικών συμβάσεων με Δήμους και Κοινότητες, γιατί έτοι οι Ο.Τ.Α. εκτελούν αρχαιολογικό έργο και διασπάται ο ενιαίος φορέας προστασίας.

Ζητάμε να τεθεί οριστικά τέρμα στο ουσιώτιμα πρόσληψης εκτάκτων για πάγιες ανάγκες και να προώθησε έμεσα ο εκσυγχρονισμός του Οργανισμού του ΥΠΠΟ, σε συνεργασία με όλους τους εργαζόμενους, ώστε να σταματήσει η διαιωνισμένη μας απαράδεκτης κατάστασης.

Ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων θέλει πιο πληθαίνουν πρόσφατα τα

αρχαιολογικά

δημοσιεύματα του Τύπου, που εκφράζουν αντίσυχες για τον τρόπο που οργανώνονται εκθέσεις αρχαιοτήτων στο Εξωτερικό. Είναι συνεπώς υποχρεωμένος να λάβει δημόσια θέση και να θυμίσει ότι:

1) Ευθέας εξαρχής, όταν μετά τη μεταπολεμευτή τεθήκε θέμα εξαγωγής των αρχαιοτήτων για εκθέσεις στο Εξωτερικό, σύναψαμος ο Κλάδος των Αρχαιολόγων δήλωσε την αντίθεση του, υποστηρίζοντας και από ολοκλήρωτη την Αντιπολεμευτή. Η αντίδραση δεν περιορίστηκε στον σπενταρικό κύκλο, αλλά κινητοποιήθηκε ευρύτερα η κοινή γνώμη. Ωστόσο οι εκθέσεις αρχαιοτήτων στο Εξωτερικό συνεχίζονται σε όλοις μεγαλύτερη κλίμακα. Πρέπει λοιπόν να επισημάνουμε τα παρακάτω, πέρα από τη ριζική αντίθεση του Σ.Ε.Α. για την αποστολή αρχαιοτήτων στο Εξωτερικό, θέση την οποία δεν έχει εγκαταλείψει:

α) Δεν είναι σαφές, ποιοι είναι οι εκάστοτε «θενικοί λόγοι», που επιβάλλουν τη διαρκή μετακίνηση και πολύ-μηνή εξέθεση αρχαιοτήτων στο Εξωτερικό, όταν μάλιστα πολλές από αυτές δεν επιτρέπεται να υφίστανται τέτοιου ειδούς μεταχείριση.

β) Με δεδομένη τη σημερινή σύνθεση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, που οι αρχαιολόγοι είναι μειοψηφία, και δεν ερωτώνται προηγουμένως οι οικείοι Έφοροι για τα αντικείμενα που επιλέγονται από τα μουσεία αρμοδιότητάς τους, διερωτάται κανείς να ισχεί από τον ίδιο που αποφασίζουν για την τύχη των αρχαίων!

γ) Αφού η Ελλάδα καταβάλλει τα

ασφλύτστρα, που φθάνουν σε ύψος πολλών εκατομμυρίων, υπάρχουν οικονομικά οιφέλη;

δ) Αφού η Αρχαιολογική Υπηρεσία διαθέτει πλήρη και ικανότατη Δ/νση Συντηρήσεως Αρχαιοτήτων, πώς ανατίθεται η υστερευσία και η μεταφορά τους σε ιδιώτη, και μάλιστα σχεδόν κατ' αποκοπή, κατά παράδοση της αρχαιολογικής νομοθεσίας;

ε) Γίνεται η απαραίτητη και λεπτομερής τεκμηρίωση της κατάστασης των αρχαιοτήτων σε όλες τις φάσεις (μεταφορά, συντήρηση, συσκευασία, έκθεση) και με ευθύνη ποιών;

στ) Είναι νοντό να μεταφέρονται αρχαιοτήτες, ακόμη και στο εσωτερικό, χωρίς ουσιαδικές αρχαιολογικές, πριν περατώσει η Αρχαιολογική Νομοθε-

σία:

ζ) Επί μια περίου δεκαετία, αφότου άρχισαν οι εκθέσεις αρχαιοτήτων στο Εξωτερικό, ποιες ιδιότητας πολιτιστικού μεγέθους εκθέσεις με έργα από ξένες χώρες οργανώθηκαν στον τόπο μας, ώστε να υπάρχει τουλάχιστον κάποια ιστορία στην ανταλλαγή των πολιτιστικών αγαθών;

η) Τι ειδούς πολιτική επιβάλλει να οργανώνονται πρώτα στο εξωτερικό εκθέσεις αρχαιοτήτων, πριν τις δει τουλάχιστον ο Ελληνικός λαός; Και τέλος,

θ) Υπάρχει συγκεκριμένος προγραμματισμός, εγκεκριμένος από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, ή οι εκθέσεις οργανώνονται κατά τις εμπιπλέουσες και τα κελεύσματα «ειδικών συμβούλων», που αγοραύονται από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, η οποία δέδουλη δεν αποτελείται μόνο από την μικρή ομάδα αρχαιολόγων, που είναι πρόθυμοι να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στους εκάστοτε οργανωτές;

2) Ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων, επιφυλασσόμενος να επανέλθει, ενώ χρειαστεί, με ποιο συγκεκριμένη στοιχεία, παρακαλεί κάθε αρμόδιο να δώσει δημόσια μια σαφή απάντηση στη παραπάνω ερωτήστημα.

Ο Σ.Ε.Α., σταθμίζοντας τα στοιχεία που τέθηκαν υπόψη του για τις αρχαιότητες στο Πλατυγήλι Αστακού Αιγαίου λακαρναίας, όπου θα γίνει η εγκατάσταση διαλυτηρίων πλοίων από την ΝΑΒΙΠΕ (θυγατρική εταιρεία που είναι υποχρεωμένος να γνωστοποιήσει τη εξής:

α) Εκφράζει την αντίθεση του με τον τρόπο που το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο προσδιορίζει την παραρρώπηση του χώρου, χωρίς να έχει οποικληρώθη η έρευνα. Χειρίσμοι τέτοιου είδους προδικάζουν περίπου την τύχη των αρχαίων. Είναι άλλωστε πρόσφατο το παρόδειγμα του εργοστασίου αλουμίνιας κοντά στους Δελφούς, για το οποίο ενδιφέρονταν πάλι η ΕΤΒΑ, ώστε να παρέλκει κάθε άλλο επιχείρημα.

β) Δεν έχει δοθεί καμία εξήγηση, για ποιό λόγο σταμάτησε η υποδρύχια ανασκαφή των σπουδαιών εναλίων αρχαιοτήτων (ως γνωστόν, επισημάνθηκε πρωτεολαδικός οικισμός - τρίτη χιλιετή π.Χ. - μανδικός πληγεί στην πόλη για τη ΒΔ Ελλάδα), πριν περατωθεί η έρευνα.

γ) Πιστεύουμε ότι οιφείλεις και η ΕΤΒΑ να λάβει ουδαρά υπόψη τις πολλαπλές αντιδράσεις για την εγκατάσταση του διαλυτηρίου, που τέλεσε τα εγκαινιά του στις 10 Ιουλίου: όχι μόνο είναι επόμενο να καταστραφούν σημαντικότατες αρχαιότητες, αλλά έχει επισημανθεί από πολλούς φρεις και ο μεγάλος κίνδυνος οικολογικών αλλοιώσεων! Εν πάσῃ περιπτώσει θεωρούμε ανεπαρκείς τις διαβεβαιώσεις της Διοικητή της ΕΤΒΑ - και όχι της Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων -, ότι έχουν ληφθεί μέτρα προστασίας των αρχαιοτήτων!

Μετά τα παραπάνω, αποτύπωμε από το ΥΠΠΟ να περατωθεί οπωσδήποτε η έρευνα των εναλίων αρχαιοτήτων από τους πρώτους ανασκαφείς, να συνταχθεί τεκμηριωμένη έκθεση και κατόπιν να ληφθεί η τελική απόφαση από το Αρχαιολογικό Συμβούλιο. Και θεβαιώς είναι χρέος του ΥΠΠΟ να σαμαράσει μέρας κάθε έργου, που κινδυνεύει να προκαλέσει ανεπανόρθωτες καταστροφές στα αρχαία, έως ότου τελειώσει η έρευνα.

Η πρόεδρος ΦΩΤ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ Ο γεν. Γραμματέας ΔΗΜ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

Από την Ελληνική Αρχαιομετρική Εταιρεία (Κάνυνγκς 27, 106 82 Αθήνα, τηλ. 3621524 - 3633597) λαδάμε το παρακάτω γράμμα:

Προς τα μέλη της Ελληνικής Αρχαιομετρικής Εταιρείας

Αγαπητοί Συνάδελφοι,

Σχετικά με την πρόταση μας προς τον Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου Αθηνών για σειρά μαθημάτων - διαλέξεων εκ μέρους των μελών μας προς τους φοιτητές αρχαιολογίας, σας γνωρίζουμε τα εξής: Μετά τις επανειλημμένες, προφορικές και εγγράφων, εποφές μας με τον Τομέα για προγραμματισμό των διαλέξεων αυτών, μας εστάλη η από 20.2.87 επιστολή του Δ/ντού του Τομέα, Καθ. Χ. Ντούμα, με την οποία μας ευχαριστούν για την προθυμία μας να συμβάλουμε στο εκπαιδευτικό τους έργο και μας γνωρίζουν ότι ο εν λόγω προγραμματισμός δεν είναι δυνατόν να γίνει, επί του παρόντος, λόγω της

αρχαιολογικά

επικείμενης μεταφοράς του Τομέα στην Πανεπιστημιούπολη.

Μετά τα παραπάνω το Δ.Σ. θα σας ενημερώσει έγκαια, για να δηλώσουν συμμετοχή δούι από τα μέλη επιθυμούν να λαδούν μέρος στη σειρά των πάρα πάνω μαθημάτων - διαλέξεων.

Με συναδελφικούς χαριτωμούς
Για το Δ.Σ. της ΕΑΕ
Η Γεν. Γραμματέας
Σ. Δανάλη-Κωτσάκη

Ανοιχτή επιστολή προς την υπουργό Πολιτισμού και Μ. Μερκούρη

Κυρία υπουργέ,

Τέσσερις μήνες μετά τις καταγγελίες για τη Δήλο, που δημοσιεύτηκαν στον ημερήσιο αθηναϊκό Τύπο - 14 και 15 Απριλίου 1987 - με αφορμή τη Συνέντευξη Τύπου του Δημάρχου Μυκονίων, δεν έχουμε πάρει απάντηση σας.

Τέσσερις μήνες, πάροι ο Τύπος επανήλθε στο θέμα κατακρίνοντας την αδιαφορία του υπουργείου σας.

Αδιαφορεί για το νησί που αγάπησαν οι ποιητές από τον Όμηρο μέχρι τον Καστανάκη, τον Σεφέρη, τον Ελύτη, τον Καθηδαρία, τον Παπαδίτα.

Όλοι κολύμπησαν στο φως του, το λάτρεψαν και το ύμνησαν.

Αδιαφορεί προκλητικά σχεδόν, για τον μεγαλύτερο ερειπώμαντα αρχαίας ελληνικής πόλης, κατοικουμένο κάποτε από 25.000 κατοίκους, ενώ σημεριά, με τη «φροντίδα» του υπουργείου σας, η ζωή είναι δισοδολή ακόμα και για τους ελάχιστους πολίτες της.

Αδιαφορεί για τη φθορά των μνημείων, εγκαταλείποντάς τα στο έλεος των διόδιμορφων καρικών συνθηκών της περιοχής μας, που κονιορποτούν την επιχρίσματα των οικιών, διαβρώνουν τα μάρμαρα, δημιουργούν ρήγματα στη φύσιφδιτα.

Κυρία υπουργέ, θεωρούμε τη φύλαξη του αρχαιολογικού χώρου της Δήλου ελλήνεστατή. Δέκα ψύλακες δε φτάνουν σύτε το Μουσείο τώρα, ποσο μάλλον αν κάποτε ανοίξουν όλες οι αιθουσές και εκτεθούν όλα τα ευρήματα. Για τον τεράστιο λοιπόν αυτό χώρο της Δήλου, ο

αριθμός των 30 οργανικών θέσεων πρέπει να καλυφθεί το συντομότερο. Πλαισίωτα πιήρχε η παρουσία της Τουριστικής Αστυνομίας και του Λιμενικού Σώματος, σήμερα υπάρχει μονάχα αδιαφορία. Έτσι φτάσαμε να βρίσκουμε τα Δηλιανά μάρμαρα στις αποσκευές Ιταλών «τουριστών», και να οφειλόμεις τη διαφύλαξη της πολιτιστικής μας κληρονομίας στην παραπρητικότητα των υπαλλήλων της Ολυμπιακής, ενώ από τη μεριά της αρμόδιας υπηρεσίας γίνεται προσπάθεια να καλυφθούν γεγονότα για τα οποία θα έπρεπε να επέμβει εισαγγελέας.

Μας γεμίζει θίλψη το γεγονός ότι από τις αρχές του αιώνα μας κανείς Υπουργός Πολιτισμού δεν έχει επισκεφθεί τη Δήλο.

Κυρία υπουργέ, σας προσκαλούμε και σας προκαλούμε: Μισή ώρα με το αεροπλάνο και άλλη μισή ώρα με το καΐκι - κάντε μας βόλτα και είμαστε σίγουροι, δεν θα χρειαστεί κανένας σύμβουλος να σας εξηγήσει τα χαλία του αρχαιολογικού χώρου και του Μουσείου. Μπετε στα σπίτια των εργατών και των φυλάκων και μην ενθουσιαστείτε, αλλά φανταστείτε τη ζωή εκεί μέσα χειώνα - καλοκαιρι, χωρίς νερό, χωρίς ηλεκτρικό, χωρίς οικογένεια, χωρίς επικοινωνία με τον κόσμο, χωρίς τα χιλιάδες πραγματάκια που απολούσαν τη ζωή όλων μας.

Δεν αγνοούμε τα ελάχιστα που έχουν γίνει, ούτε τις καλές υπηρεσίες ανθρώπων προς το νησί, αλλά: Ελάτε μα μέρα μαζί μας να μάζεψουμε κομμάτια ψηφιδών, κομμάτια κεραμεικού, κομμάτια μάρμαρα...

Ελάτε μα νύχτα να πάμε να σηκώσουμε τη Δήλο ολόκλερη και να σε σηγουρή ότι αν κάποιος μας πάρει είδηση, θα «ναι τοις οικούλα πατριώτες που τράνε ψίχουλα απ' τη ψίχουλα της αμοιθής των φυλάκων...

Μετά τιμής
ΧΑΜΟΓΕΛΑΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Αγγελετάκη Αλεξάνδρα - Ξεναγός,
Αγγελετάκη Μαρίνα - Σπουδάστρια,
Μπορώβας Μιχάλης - Οδοντίατρος,
Νάπου Δέσποινα - Σπουδάστρια, Ξενάκης
Γιώργος - Οδοντίατρος, Ρουσσούνελος Δημήτρης - Εμπόρος, Χανιώτη
Φραντσέσκα - Ιδιωτική Υπάλληλος

Ναοί «Διατηρητέα μνημεία»

«Διατηρητέο μνημείο» χαρακτηρίστηκε ο ναός του Αγίου Αντωνίου στον Κουβαρά Αττικής, με ζώνη προστασίας 200μ. περιμετρικά.

Ο ναός αποτελεί δείγμα λαϊκής αρχιτεκτονικής της περιόδου της τουρκοκρατίας:

Εξ αλλού με άλλες αποφάσεις της υπουργού κηρύχτηκαν «ιστορικά διατηρητέα μνημεία» δέκα ναοί σε διάφορες περιοχές και συγκεκριμένα:

— Ο ναός της Αγίας Παρασκευής Μεταξωχάριου Αγίας του νομού Λαρίσας: Αποτελεί αξέλογο δείγμα εκκλησιαστικής ζωγραφικής λαικότροπου χαρακτήρα από Χιονοδίτες ζωγράφους. Το γεγονός αυτό μαρτυρείται από επιγραφή στην υπέρθιμη της νότιας πλευράς, με χρονολογία «1852 Ιανουαρίου 14».

— Ο ναός της Παναγίας Αρκουδίας στην Κέρκυρα, με ζώνη προστασίας 50μ. περιμετρικά.

— Ο ναός Παναγίας Χρυσοσπηλιώπασσας Γουριανών στην Άρτα.

— Ο ναός Γεννήσεως της Θεοτόκου στη Φώρικα Χαλκιδικής. Είναι μοναδικός στο είδος του, κτισμένος από λαϊκούς τεχνίτες, που ακολούθησαν θυλαντιά πρότυπα.

— Ο ναός του Αγίου Γεωργίου στην κοινότητα Βασιλικής Τρικάλων. Αποτελεί εξαιρέτο δείγμα μεταθυλαντινής αρχιτεκτονικής με δύο τουλάχιστον οικοδομικές φάσεις (15ος και 17ος - 18ος αιώνας). Διακομίζεται με τοιχογραφίες πολύ καλής τέχνης, που χρονολογούνται από το 16ο-18ο αιώνα, οι οποίες διατηρούνται σε καλή κατάσταση. Ο ναός διαθέτει αξέλογο ξυλόγυπτο τέμπλο, δεσποτικό θρόνο και άμβωνα, του 18ου αιώνα.

— Ο ναός Αγίου Αθανασίου στο Ψυχικό Λαρισίας. Από εικονογραφική εντάσσεται σε ένα κύκλο ζωγράφων από τους πιο σημαντικούς στην ιστορία της λαϊκής ζωγραφικής.

«Αρχαίο μνημείο» η παλαιοχριστιανική βασιλική στο Κίατο της Κορινθίας

Η παλαιοχριστιανική βασιλική στο Κίατο του νομού Κορινθίας, στη θέ-

αρχαιολογικά

ση «Παναγίτσα», κηρύχτηκε αρχαίο μνημείο. Πρόκειται για σημαντικό μνημείο, του 5ου μ.Χ. αιώνα. Αποτελεί μοναδικό δείγμα παλαιοχριστιανικής αρχιτεκτονικής στην περιοχή.

Το Ασκληπείο της Μεσσήνης

Ανασκαφές στο Ασκληπείο της αρχαίας Μεσσήνης τεκμηριώνουν τις περιγραφές του Παυσανία σύμφωνα με τις οποίες τελετουργικά δείπνα πλαισιώναν τις γιορτές προς την Θεότητας στο Ασκληπείο.

Σύμφωνα με την κεραμική που βρέθηκε, η κατασκευή του ναού τοποθετείται στο πρώτο μισό του 4ου π.Χ. αιώνα και αποτέλεσε μέρος του όλου οικοδομικού προγράμματος της πόλης, που ιδρύθηκε περίπου το 370 π.Χ., με βάση τις αρχές του «ιπποδάμειου» πολεοδομικού συστήματος. Οι οικοδομικές και λοιπές δραστηριότητες ήχι μόνο στο ναό, αλλά και στις στοές και τα γυρνά κτίσματα είναι προφανές ότι συνεχίσκαν ως τον 4ο αι. μ.Χ. όποτε διατήνεται καταστροφή, ίσως από σεισμό, είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη της θέσης.

Το αιθρίο γύρω από το ναό είναι επιστρωμένο με λαύρη και θραύσματα κεραμιδών και αγγείων. Μικρογραφικά χειροποίητα σκυφίδια και ορισμένα ανάγλυφα πλακίδια. Ο δωρικός κόντρος στο κέντρο της περιστολής αυλής ήταν αφερόμενός στην λατρεία της πρώιμης Μεσσήνης, κύριος του Τριόπια και όχι στον Ασκληπιό, του οποίου η λατρεία φαινεται πώς στεγάζοντας σε χωριόσιο οίκο στο νότιο άκρο της δυτικής στοάς.

Η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως άρθρον την πρωτογενετική - γεωμετρική, χειροποίητη και γραπτή, κεραμεική που μαρτυρεί την παρουσία οικισμού, στον 9ο-8ο π.Χ. αιώνα. Η πρώτη εγκατάσταση ανθρώπων στο χώρο της αρχαίας περιπεικομένης πόλης ανάγεται τουλάχιστον στη νεολιθική περίοδο. Η έρευνη ενδος νεολιθικού πλεκτού αποτελεί τη μοναδική προς το παρόν, αλλά οιαμφιθητή μαρτυρία. Οι ανασκαφικές έρευνες συνεχίζονται από τον ερευνητή αρχαιολόγο και καθηγητή κ. Νέτρο Θέμηλη και πιστεύεται ότι θα αναδείξουν ένα αρ-

χαιολογικό χώρο ισάξιο της Ολυμπίας και των Δελφών, με μνημειακά ευρήματα που ιστορούν το ένδοξο ιστορικό παρελθόν.

Πυλίδα Θεάτρου της Αρχαίας Μεσσήνης

Ολόκληρη την πυλίδα, ύψους 4,80 μ., του θεάτρου της αρχαίας Μεσσήνης, έφεραν στο φως οι διενεργούμενες εκεί ανασκαφικές έρευνες.

Η πυλίδα είναι δεζούρηφη, με άριστα διατηρημένο κλιμακοστάσιο από διάκινα αναβαθμίσους, που οδηγεί σε διάκινα του κοιλού του θεάτρου. Μπροστά από την πυλίδα υπάρχει σόδος, πλάτους περίπου 2μ., της οποίας το οδόστρωμα αποτελείν πλάκες.

Επίσης ήρθε στο φως τημή του αναλήμματος της δυτικής παρόδου προς την ορχήστρα. Η συνέχιση της ανασκαφής στα σημεία αυτό θα οδηγήσει στην πλήρη αποκάλυψη της παρόδου και στη συνέχεια της ορχήστρας.

και άλλων έργων των αρχαίων τραγικών.

Το καινούριο αυτό φεστιβάλ που περιλαμβανει και την παράσταση του «Κύκλωπα» του Ευριπίδη από την «Παράθλαση» Θεσσαλονίκης συνδέυτηκε από την Β' Διεθνές Συμπόσιο Αρχαιού Δράματος με θέμα «η αρχαία τραγωδία και η σύγχρονη θεωρητή της».

Η παράσταση της Αντιγόνης τιμήθηκε με πρόσκληση συμμετοχής στο φεστιβάλ Λεμεσού, στη Λευκωσία και στην Ιθάκη.

Συντελεστές της παράστασης της «Αντιγόνης»: Δώδεκα Αμερικανοί ήθωποι, δύο ακηνθόβετος, ο Χαΐν Ούιζ Χάρος (Γερμανία), Νίκος Σιαφκάλης (Κύπρος), ο χορογράφος Άντριου Γ. Τσουμπάκι (Ιανουαρία) και ο σκηνογράφος Γκλέν Χιούζ (Αγγλία). Η παρουσία των επίσημων αρχών της περιοχής μελών της Βουλής των αντιπροσώπων, διακεκριμένων αινιγμάτων της Ελληνικής Θεατρικής οικογένειας (Νίτσος, Μάρκαρης, Αλεξανδράκη, Παπαθανάσης) και η αδράνεια συμμετοχή του καινού της περιοχής δείχνουν ότι αυτή άλλη η υπόθεση συμβάλλει εποικοδόμητικά στην περιφερειακή θεατρική ανάπτυξη της χώρας μας με τη διεθνή συνεργασία.

Ο Νομάρχης Αιτωλοακαρνανίας άνοιξε ένα καινούριο φεστιβάλ

Το Διεθνές Κέντρο Αρχαίου Δράματος μαζί με την Κοινότητα της Κατοχής παρουσίασαν το περασμένο Σάββατο με αγγλόφωνη παράσταση της Αντιγόνης του Σοφοκλή στο Αρχαίο Θέατρο των Οινάδων. Τα εγκαίνια της επαναλειτουργίας αυτού του Θέατρου άρχισαν από 2.500 ετών σημήνη έκανε ο Νομάρχης Αιτωλοακαρνανίας κ. Παπαϊωάννου.

Η παράσταση της Αντιγόνης που σημειώσατε εξαιρετική επιτυχία επανίλειψθηκε την Κυριακή και τη Δευτέρα (28 & 29 Ιουνίου).

Το Διεθνές Θεατρικό εργαστήρι Αρχαίου Δράματος, που είχε την ευθύνη της παραγωγής, διερεύνησε την Ελληνική Πολιτιστική κληρονομιά στο χώρο του ορχαίου Δράματος. Στόχος υπήρξε η πραγματική Διεύθυνση συνεργασίας, με την ενεργό συμμετοχή της Κοινότητας, και η φωταγώγηση αυτού της διερεύνησης και η φωταγώγηση αυτού

Αρχαιολογικές ειδήσεις από τη Μεσσαιωνική πόλη της Ρόδου

Α. Μετά από διετή ανασκαφική έρευνα ήρθε στο φως τημή παλαιοχριστιανικής θασιλικής μοναδικής μέχρι στιγμής μέσα στην Μεσσαιωνική Πόλη της Ρόδου. Πλήρως μαρμάρινων παλαιοχριστιανικών αρχιτεκτονικών μελών είχε βρεθεί, από τα οποία άλλη χρηματοποιήθηκαν κατά την αναστήλωση του παλατίου του Μ. Μαγιστρου (Καστέλλο), ενώ άλλα είλ-

αρχαιολογικά

ναι διασκορπισμένα στην αυλή του Μουσείου ή είναι συγκεντρωμένα στην Παναγία του Καστρού. Ο Αν. Ορλάνδος, τουλάχιστον, για τους διαχωριστικούς αμφικινιάσκους του Καστέλλου αναφέρει ότι πιθανώς προέρχονται «εκ θαυμάτων μεγάλους διαστάσεων» (ΑΒΜΕ, ΣΤ., 1948, σ. 13), χωρὶς όμως να έχει εντοπιστεί μέχρι σήμερα. Πέρα, ακόδιντας στον εσωτερικό χώρο της γκρεμισμένης εκκλησίας της Ιπποτοκρατίας που είναι γνωστή με την τουρκική ονομασία «Ντεμιρλί», και προχωρώντας σε βάθος 2,50 μ. από το σημερινό οδόστρωμα, αποκαλύψθηκε ημικυκλική αψίδα (χορήγης 8 μ. περίπου), τμήμα στυλόβατος και δάπεδο με μαρμαροθεμέτη. Προφανώς πρόκειται για παλαιοχριστιανική θαυματική αρκετά μεγάλων διαστάσεων, ίσως αυτή που αναφέρεται από τον Ορλάνδο. Στην ίδια θέση, κατά πάσα πιθανότητα, υπήρχε τοιχογραφημένη εκκλησία 12ου ή 13ου αι. Η έρευνα συνεχίζεται, ελπίζοντας ότι σιγά-σιγά θα φανεί το πρόσωπο του οικισμού εντός των τειών των παλαιοχριστιανικά χρόνια.

Β. Πολύ σημαντικό είναι και το γεγονός ότι για έξη (6) εκκλησίες της Μεσ. Πόλης, με κοινή μίρια εδώ και πέντε αιώνων, (μεταξύ το 1522 μ.Χ. είχαν μετατραπεί σε τάξιμα και τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιήθηκαν και σαν κατοικίες), ήρθε το πλήρωμα του χρόνου να αποκαταστήσουν ούτε αυτό είναι δυνατό, στην αρχική τους μορφή. Η 4η Εφερεία Βιζαντίνων Αρχαιοτήτων από το 1986 άρχισε τις πρώτες εργασίες στερέωσής και καθαρισμού των κτισμάτων αυτών, φέρνοντας στο φως πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία. Τα μνημεία αυτά είναι: 1) Άγ. Σπυρίδων, 2) Άγ. Μάρκος, 3) Άγ. Αρτέμιος, 4) Άρχ. Μιχαήλ, 5) Άγ. Βερναδίνος και 6) οι Άγ. Απόστολοι (στην βιθιλογραφία είναι γνωστά με τις τουρκικές ονομασίες που είχαν σαν τζαμιά).

Ελένη Παπαθασιέλιου
Αρχαιολόγος

Πήλινο ομοίωμα μουσικού οργάνου βρέθηκε στην Κρήτη

Εξαιρετικής σημασίας εύρημα θεω-

ρείται πήλινο ομοίωμα ενός σείστρου, που αποκαλύφθηκε στο Φουρνί των Αρχανών της Κρήτης και από το οποίο επιβεβαίωνται η πρώιμητη χρήση του μουσικού οργάνου στην Κρήτη, χωρὶς αυτό να έχει προέλευση από την Αιγαίνη, όπως είχε υποτεθεί.

Το πήλιο αυτό ομοίωμα σείστρου είναι ακριβώς διάστημα με το εικονιζόμενο στο περίφημο αγγείο των θεριστών από την Αγία Τριάδα.

«Ιστορικό μνημείο» το φρούριο του Γυναικόκαστρου

«Ιστορικό διατηρητέο μνημείο» κηρύχθηκε το φρούριο του Γυναικόκαστρου, στο συνοικισμό Γυναικόκαστρου του νομού Κυκλίς, με απόφαση της υπουργού Πολιτισμού κ. Μελίνας Μερκούρη.

Πρόκειται για ιδιαίτερα σημαντικό δείγμα οχυρωματικού έργου της Πλαταιλόγεων περιόδου και ένα από τα ελάχιστα σταθερά χρονολογούμενα φρούρια της εποχής (1328-1341).

Κεραμεικά Θάσου

Στην περιοχή Φαρί, κοντά στη Σκάλα Μαρίων της Θάσου αποκαλύφθηκε και μελετήθηκε από Γάλλους και Έλληνες αρχαιολόγους εργαστήριο κεραμεικής και κλίβανοι. Μεγάλο ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζουν τα κεραμεικά που δρέθηκαν επιπλόου. Πρόκειται για αγγεία του τέλους του 8ου αι. π.Χ. που χρησίμευαν κυρίως για τη μεταφορά θαυμάτων προϊόντων (λάδι, μέλι, κρασί).

Ελληνικό νεκροταφείο στη Μάυρη Θάλασσα

Στην πόλη Ανάπα της Μαύρης Θάλασσας αποκαλύφθηκαν πρόσφατα 36 ανέταφοι τάφοι του θου αι. π.Χ. κατά τη διάρκεια οικοδομικών εργασιών. Το αρχαίο αυτό νεκροταφείο ανήκει σύμφωνα με τα ευρήματα, σε ελληνική αποικία.

Ελληνιστική πόλη στη Σητεία

Τα ερείπια εκτεταμένης πόλης, των ελληνιστικών χρόνων, ήρθαν στο φως στις ανασκαφικές έρευνες που διενεργήσανται στην περιοχή της Σητείας Κρήτης και στη θέση «Τρυπήτη».

Ανασκάφηκε τμήμα ταφικού περιβόλου, με ταφές σε λάρνακες με πώρινα τοιχώματα και βάθρα και με επιτύμβια πλάκα.

Λατρευτικό σπήλαιο στη Φολέγανδρο

Δεκάδες ονόματα, που καλύπτουν σε πολλά σημεία λιθωματική επιφύλευση, είναι το σπουδαιότερο εύρημα από το εσωτερικό του σπηλαίου «Χρυσοσπηλία» της Φολέγανδρου, όπου διενήργησε πρόσφατα ερευνητικές εργασίες η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας, στα πλαίσια του σχετικού πρόγραμματος για τα σπήλαια του Αιγαίου, που πραγματοποιείται από τα υπουργεία Πολιτισμού και Αγαλμάτων. Από τα ονόματα αυτά αναφέρεται ενδεικτικά η λέξη «Βαύλοκράτης», η οποία μπορεί να αναφέρεται στο Βώλο ύλης, που χρησιμοποιήθηκε για την αναγραφή των ονομάτων.

Τα ονόματα είναι γραμμένα κατά στίχους, οι οποίοι όμως δεν τηρούνται πάντοτε αυστηρά, αλλά εξέργαστον από την ομαλότητα ή μη της επιφύλευσης, στην οποία αναγράφονται. Η χρονοδιήγηση τους ποτοπεύεται στα τέλη του 5ου και 4ου π.Χ. αιώνα και μεταγενέστερα μέχρι τα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια. Τα περισσότερα από τα ονόματα είναι κύρια ανδρικά - τα γυναικεία είναι σπανιότερα και όχι τόσο γνωστά. Υπάρχουν όμως και άλλα που συμπίπτουν με ονόματα διάσημων ανδρών της αρχαιότητας, όπως «ΘΕΟΜΙΣΤΟΚΑΛΗΣ, ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ, ΝΙΚΙΑΣ, ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ». Πολλές φορές αναδεικνύονται από επίθετα δηλητικά του τόπου καταγωγής τους, όπως «ΣΙΦΝΙΟΣ, ΣΕΡΙΦΙΟΣ, ΚΡΗΣ-» αλλά και «ΗΛΕΙΟΣ». Επίσης σε ορισμένες περιπτώσεις διακρίνονται τα επίθετα «ΚΑΛΑΩΣ-ΚΑΛΑΟΙ» και τα ρήματα «ΤΙΜΑ-ΦΙΛΑΙ», καθώς και η έκφραση «ΜΑΝΙ ΠΑΙΔΩΝ». Θα

αρχαιολογικά

πρέπει να σημειωθεί, όπως αναφέρεται, ότι πρόκειται για ιωνικό αλφάριθμο, το οποίο εισήχθη επίσημα στην Αθήνα το 403 π.Χ. Ηδη η Φολέγανδρος ήταν μέλος της Αθηναϊκής Συμμαχίας από το 425 π.Χ.. Ελές οι επιγραφές δεν είναι σύγχρονες. Υπάρχουν και μεταγενέστερες, που σε οριούμενα σημεία έχουν καλύψει τις προηγουμένες.

Η σημαία αυτή, παρόλο που ήταν γνωστή και περιγράφεται από περιηγητές του 18ου και 19ου αιώνα, δεν προσφέρεται ιδιαίτερα για εξερευνήση, γιατί η είσοδος της βρίσκεται στη βορειοανατολική απόκρημνη πλευρά του νησιού και η πρόσβαση είναι πολύ δύσκολη και επικίνδυνη. Η «Χρυσοπηλία» θα πρέπει να εξεταστεί σε συνδυασμό με τον υπερκείμενο αρχαίο οικισμό και τις πληροφορίες των πηγών για λατέρια της Αρτέμιδας και του Απόλλωνας Προστατηρίου. Η ανασκαφή στα εσωτερικά του σπηλαίου θα αποδειξεί το λατρευτικό ή μη χαρακτήρα του σπηλαίου και αν πρόκειται μόνο για απλή αναγράφθηση ονομάτων, που επισκέφθηκαν το σπήλαιο, ή υπήρχε κάποιος θρησκευτικός λόγος γι' αυτό.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Διεθνές Συνέδριο Προϊστορικού Αιγαίου

«Το προϊστορικό Αιγαίο και οι σχέσεις με τις γύρω περιοχές», είναι τα θέματα του «δύο Διεθνές Συνέδριου Προϊστορικού Αιγαίου», το οποίο οργανώθηκε από 30 Αυγούστου - 5 Σεπτεμβρίου στην Αθήνα. Το συνέδριο τελέωνε υπό την αιγίδα του υπουργείου Πολιτισμού. Οργανωτικός φορέας ήταν ο τομέας Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Κρήτης και Ιωαννίνων.

Διεθνές Συνέδριο Αρχαιομεταλλουργίας

Το Πανεπιστήμιο της Μπολόνια της

Ιταλίας οργανώνει στις 18-21 Οκτωβρίου 1988 Διεθνές Συνέδριο Αρχαιομεταλλουργίας για να γιορτάσει την 9η εκατονταετηρίδα από την ίδρυση του.

Δηλώσω συμμετοχής: Δεκέμβρης 1987, Πληροφορίες:

Segreteria «International Colloquium on Archaeometallurgy»
Centro per lo studio e la conservazione di manufatti di interesse archeologico e artistico
Facoltà di Chimica Industriale
Viale Risorgimento, 4
I - 40136 BOLOGNA BO

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Έκθεση Κύπρου

Στις 20 του Ιουνίου άνοιξε στο Obersee-Museum της Βρέμης έκθεση με τίτλο: «Οι αδερφές της Αφροδίτης και η χριστιανική Κύπρος - 9000 χρόνια κυπριακού πολιτισμού».

Με μια συλλογή 420 αντικείμενων, από 15 κυπριακά - ευρωπαϊκά μουσεία και ιδιωτικούς συλλογές, επεξεργάθηκε για πρώτη φορά μια ολοκληρωμένη παρουσίαση της πολιτιστικής ιστορίας της Κύπρου από την νεολιθική εποχή μέχρι σήμερα. Με αναπαραστάσεις και μακέτες του νεολιθικού οικισμού της Χοιροκοιτίας, του ιερού της Αγίας Ειρήνης, μωρομαϊκής θίλας και ενός δίχωρου δωματίου της Μεσοαρχίας έγινε η προπάθετη σύνδεσης των αντικείμενων με το φυσικό χώρο που δημιουργήθηκαν.

Ένα από τα ιδιαιτερά θέματα της έκθεσης είναι: Η λατρεία της γονιμότητας και μεταμφώπωσης της Μεγάλης Μητέρας (Μεγάλη Μητέρα - Αρφοδίτη - Παναγία) μέχρι σήμερα. Η έκθεση θα παρουσιασθεί στη Βρέμη μέχρι τις 15 του Νοέμβρη και πιθανόν την άνοιξη του 1988 να παρουσιασθεί στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης της Αθήνας.

Το πρώτο διεθνές «σαλόνι» αρχαιολογίας

Οργανώθηκε στο Παρίσι, από 22 μέ-

χρι και 31 Μαΐου 1987 το πρώτο διεθνές «σαλόνι» αρχαιολογίας. Είχητα τρεις χώρες πήραν μέρος στην έκθεση αυτή (ανάμεσα τους και η Ελλάδα), που στόχο είχε να δώσει μια συνθετική και ζωντανή εικόνα των αρχαιολογικών ερευνών και ανακαλύψεων ολόκληρου του πλανήτη, υπογραμμίζοντας ότι «η διερεύνηση των ιστορικών ριζών κάθε χώρας φέρνει στην επιφάνεια όχι μόνο την αλληλουχία μέσα στο χρόνο αλλά και μεταξύ των διαφόρων χωρών».

Συναρπήσεις με τον στόχο αυτό ήταν και ο γενικός χαρακτηριστικός τίτλος της έκθεσης: «πολλαπλότητα πολιτισμών - ενότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς». Οι κατατάξεις που έγιναν ακολουθώσαν, λοιπόν, την αρχή αυτή, προς δύο, βασικά, κατευθύνσεις, δηλαδή τους κλασικούς πολιτωμάρις (Αιγύπτιο, Ελλάδα, Ιταλία, Ινδίας, Μεζικού) και τους νεωτέρων πολιτισμών, των οποίων η υπαρχή έγινε αργότερα γνωστή στην Ευρώπη (όπως τη Μαύρης Αφρικής, της Αμαζονίας, της Αραβίας, της Ωκεανίας).

Η έκθεση συνοδεύτηκε από σειρά διαλέξεων, από προβολή ταινιών (κινηματογραφικών και βιντεού), σε δύο αίθουσες προβολών, καθώς και από παραδοσιακούς χορούς και μουσική. Παράλληλα, είχαν οργανωθεί παιχνίδια - διαγωνισμοί για μικρούς και μεγάλους, με πολλά δώρα για τους νικητές. Κατά την έκθεση Εκίνησες και η ίδρυση ενός «Διεθνούς Χρηματιστηρίου Αρχαιολογίας», για το οποίο θα γράψουμε μόλις μας δοθούν τα σχετικά στοιχεία.

Η έκθεση οργανώθηκε από το οματέο «Το οπίτη της αρχαιολογίας», που συγκεντρώνει φίλους της αρχαιολογίας και αρχαιολόγους διεθνών φήμης και ίδρυθηκε το 1982. Το οματέο αυτό έχει ιδρύσει και ένα Κέντρο αρχαιολογικών δεδουλεύνων και πληροφόρησης» (Centre de documentation et d'information archéologiques - C.D.I.A. - Parc Jean-Jacques Rousseau, 60950 - ERME-NONVILLE, Γαλλία, τηλ. (16) 44540029). B.Κ.Δ.

Μύθος στην κλασική τέχνη

Στο Art Institute του Σικάγου έγινε έκθεση με θέμα «Myth and Legend in

αρχαιολογικά

Classical Art». Σ' αυτήν εκτιθενταί 25 έργα Ελληνικής, Ρωμαϊκής και Ετρουσκικής τέχνης που εικονογραφούν μύθους (χάρκινα αγαλματίδια, μαρμάρινη αρφοφάγος κ.ά.).

Επαναλειτουργούν εκθέσεις στη Στοά Αττάλου

Επαναλειτουργούν στη Στοά Αττάλου οι εκθέσεις «Αθῆνα - Προιστορία και Αρχαιότητα» και «Αθῆνα από το τέλος του αρχαίου κόσμου ως την ιδρυση του ελληνικού κράτους». Οι ώρες για την επισκέψη των εκθέσεων από το κοινό είναι: καθημερινά 9 π.μ. - 3 μ.μ., εκτός Τρίτης.

Έκθεση για την εκδοτική δραστηριότητα των Ελλήνων κατά την εποχή της Ιταλικής Αναγέννησης στο Μουσείο Μπενάκη

Τη Δευτέρα 15 Ιουνίου 1987 εγκαινιάστηκε στο Μουσείο Μπενάκη έκθεση με θέμα: «Η εκδοτική δραστηριότητα των Ελλήνων κατά την εποχή της Ιταλικής Αναγέννησης» με βιθόλια που προέρχονται από τις συλλογές της Εθνικής Βιβλιοθήκης, της Βιβλιοθήκης του Σπύρου Λούδηρου, της Βιβλιοθήκης του Μουσείου Μπενάκη, της Αικατερίνης Κουμαριάνου και του Κωνσταντίνου Στάικου.

Η Έκθεση αστήτη από τηρογάνθησε με τη συνδρομή του Υπουργείου Πολιτισμού πρωτοπαρουσιάστηκε στο Palazzo Strozzi στις 16 Σεπτεμβρίου 1986, στα πλαίσια των εορταστικών εκδηλώσεων για την ανάδειξη της Φλωρεντίας ως Πολιτιστική Πρωτεύουσας της Ευρώπης. Περιλάμβανε ελληνικές και λατινικές εκδόσεις, που τις επινειχθήκαν «Έλληνες λόγιοι κατά την Αναγέννηση και τυπώθηκαν αποκλειστικά στην Ιταλία (1469-1523) στα διάφορα Ιταλικά κέντρα όπου καλλιεργήθηκε ο συμανισμός και αναβίωσε λαοκρισμός. Πρόκειται για πρώτες εκδόσεις της Ελληνικής και της Βύζαντινης γραμματείας που προβάλλουν αντιπροσωπευτικά τα κείμενα που έβρεψαν την πυνηματική αναγέννηση της Ιταλίας».

Η επιστημονική προεργασία του υλικού και η αισθητική παρουσίαση της εκθέσεως οφείλεται στον Κωνσταντίνο Στάικο. Στον ίδιο, και στον Αιδηψιακό Μανούσο Μανούσακα φερίλονται και τα κείμενα του καταλό-

γαθά (αναστηλώσεις κτιρίων, βιοτεχνία κ.ά.). Γενικές Δραστηριότητες 1979-1987 1. Περισταλόγη 2.500 λαογραφικών αντικειμένων από όλες τις επαρχίες της Κρήτης, περίπου 15.000 δειγμάτων για τη μελέτη της μεσαιωνικής και αναγεννησιακής κεραμεικής και πλέον των 400 πετρωμάτων και οργανισμών Φυσικής Ιστορίας.

2. Κατάρτιση αρχείου χαρτών Κρήτης (Γεωλογικοί, Γεωφυσικοί, Θαλάσσιοι, Πολιτικοί) σε διάφορες κλίμακες. 3. Κατάρτιση Τεχνικής Βιβλιοθήκης (Αρχιτεκτονική, Στατική, Γεωλογία, Οικονομία, Στατιστική κτλ.) και Ιστορικής Βιβλιοθήκης (Μελέτες που αφορούν κυρίως την Κρήτη), που αριθμούν 964 τόμους. 4. Δημιουργία φωτογραφικού αρχείου με περισσότερες από 20.000 αστρομάρτιρες φωτογραφίες και 6.000 διαφάνειες. 5. Ανένευρη Μουσείου 550 τ.μ., στο ιδιόγειο του οποίου λειτουργεί προσωρινά το Κέντρο Ερευνών.

6. Εμπλουτισμός του Κ.Ε. σε όργανα, εργαλεία και σκεύη, που μπορούν να ευεπερτεύσουν 100 εργαλείουν διαφόρων ειδικοτήτων (από μπιτονέρα έως ανιχνευτή ραδιενέργειας). 7. Αγορά οικοπέδου 2.500 τ.μ. και μεθόδευση ανένευρης του συντονιστικού Κέντρου Ερευνών. Το 1983 η ολομέλεια της Γ.Σ. του Συλλόγου ενέκρινε τον Εσωτερικό Κανονισμό του Μουσείου - Κέντρου Ερευνών, που περιέχει τη δομή και τη μεθοδολογία λειτουργίας του Ιδρύματος.

ΜΟΥΣΕΙΑ

Μουσείο Κρητικής Εθνολογίας

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Μεσαράς ιδρύθηκε το 1972 με πρωτοβουλία κατοίκων των Βώρων και φίλων τους από τη Μεσαρά, το Ηράκλειο και την Αθήνα. Κίνητρο για την ενέργεια αυτή υπήρξε η κοινή παραδοσής της ανάγκης να μελετηθεί και προβληθεί ο λαϊκός Πολιτισμός της Κρήτης, με τις πιο συγχρόνες επιπτομηνούς μεθόδους. Με την ίδρυση του Συλλόγου ή οικογένεια Στεφανίδη δώρισε ένα μεγάλο οικόπεδο στο κέντρο της παραδοσιακής συνοικίας των Βώρων για την ανέγερση Μουσείου. Το 1977, με επιχορήφηση του Υπουργείου Πολιτισμού, άρχισε η ανέγερση του Μουσείου Κρητικής Εθνολογίας, που αποπερατώθηκε κτιριαλογικά το 1982.

Παράλληλα, μέλη του Συλλόγου και συνεργάτες, έχουν αναπτύξει πολύπλευρες δραστηριότητες, όπως περισταλόγηγη εθνολογικού υλικού από όλη την Κρήτη, συγκρότηση βιβλιοθήκης, προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομίας, επιμόρφωση στις αίσεις της παραδοσιακής κουνιών κ.ά. Περιληπτικά οι σκοποί του Συλλόγου είναι: 1. Ανένευρη Μουσείου Κρητικής Εθνολογίας και Συντονιστικού Κέντρου Ερευνών του Κρητικού Οικοουστήματος (ο Ανθρώπος και το φυσικό περιβάλλον του). 2. Προστασία της παραδοσιακής κληρονομίας. 3. Μελέτη και προσδόλη του Κρητικού Λαϊκού Πολιτισμού (θλ. Βιβλία). 4. Εκπόνηση αναπτυξιακών πλετών στον τομέα ενδιαφέροντος. 5. Κατάρτιση εργαλείων σε νέα επαγγελμάτων η νέες μορφές παραγωγής που αφορούν τα πολιτιστικά

ΒΙΒΛΙΑ

Έκδόσεις του Μουσείου Κρητικής Εθνολογίας στους Βώρους

Με την ευκαιρία της κυκλοφορίας των δύο τελευταίων τόμων που εξέδωσε το ίδρυμα του Πολιτιστικού Συλλόγου Μεσαράς, αναφέρουμε συνοπτικά και τους προηγουμένους τίτλους:

Πρόκειται για πρωτότυπες, όρτιες μελέτες που συνοδεύουν πλούσια σχέδια και φωτογραφίες. Καθένας που ενδιαφέρεται για την ελληνική παράδοση μπορεί να βρει στοιχεία που τον ενδιαφέρουν στις πλούσιες αυτές συλλογές:

αρχαιολογικά

1. Επισκόπηση των Ορχεοειδών της Κρήτης Ι. Καλοπιτσή - 1984
2. Νερόμυλοι δυτικής Μεσαράς Κρήτης. Φυσικό οικοσύστημα και ιδιότητα δυναμικού. Ομόδο προτοβουλίου Νέων. Γ. Νέος Γεννίδης - 1985
3. Το Αρχαίο Αγγείο των 18ου και 20ου αιώνα. Χ. Βαλλιάνου & Μ. Παρουσία - 1996
4. Μεταλλικά οφυφίλατα εξαρτήματα στην αρχιτεκτονική της Κρητικού απόντων Ε. Γρατσιά. Β. Ρούμη - 1986
5. Τα Κρητικά Καλάθια Α. Λεοντίδη - 1986
6. Κρητική Χειροτεχνία. Κοινωνική και οικονομική ανάλυση Χ. Σταράτη. Μ. Παπαδάκη - 1986
7. Τα Κρητικά Επίπλα. Χ. Βαλλιάνου. Ι. Περβολαράκη. Γ. Νερολιδάκη - 1986
8. Τα Κρητικά Υφαντά του τελάρου Γ. Χαρβάλια. Δ. Αντωνοπούλου - 1986
9. Κατασκευές. Γενικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία και τη συμμετοχή πολιτών Κ. Συρματέζη - 1987
10. Κρητική παραδοσιακή Αρχιτεκτονική Τα Ανοιγόμενα στην Κρητική απόντων (Νόμος Ηρακλείου). Χ. Βαλλιάνου. Σ. Κόκκορη - 1987

Woman in Greek Myth

Marj R. Lefkowitz

John Hopkins Univ. Press, Baltimore
1986

Στις 158 σελίδες του βιβλίου αυτού εξετάζεται η θέση της γυναίκας στον ελληνικό μύθο.

Corpus of Mycenaean Inscriptions from Knossos (vol. I, 1-1063)

J. Chadwick, L. Godart, J.T. Killen, J.-P. Olivier, A. Saccoccini, I.A. Sakellarakis

Ed. dell' Ateneo, spa, Roma - Cambridge Univ. Press, 1986

Κυκλοφόρησε ο πόρτας από τους τρεις, συνολικά, τομούς των μυκηναϊκών επιγραφών της Κνωσού. Διακριμένοι επιπλέον συνεργάτηκαν για την έκδοση του σημαντικότατου αυτού υλικού που για πρώτη φορά δημοσιεύεται.

Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Πήλιο

P. Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού
Εκδ. Μελίσσα, Αθήνα 1987

Τις ημέρες του Πάσχα κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις «Μέλισσα» το τεύχος για το Πήλιο, γραμμένο από την Κ. Ρέα Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού,

αρχιτέκτονα. Το βιβλίο έχει την γνωστή υψηλή ποιότητα της σειράς για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική (εκδότης Γ. Ραγιάς, συντονιστής Δ. Φιλιππίδης). Το ειδικό θέμα είναι ιδιαίτερα ελκυστικό, λόγω του φυσικού κάλλους του Πηλιορείτικου τοπίου με την ιδιότυπη ομορφιά των σπιτιών του, που ανακαλούν το σημαντικό ιστορικό του παρελθόν.

Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη: «ιστορικό πλαίσιο και οικιστική οργάνωση» και «αρχιτεκτονική».

Το πρώτο μέρος αρχίζει με ιστορική εννήμερωση με αναφορές στις μανατικές εγκαταστάσεις του 12ου-13ου αι. και σε υπετεκτική μεσαιωνική λιθόκτιστα καλύβια (σ. 13). Ακολουθεί ούνοψη των γεγονότων της Τουρκοκρατίας, με τα κύματα πλημμυρικών μετακινήσεων στα βουνά, που οδήγησαν στην οικονομική ανάθηση του 18ου αι., στον εξαστισμό των ορεινών κοινοτήτων και στην πνευματική τους αφυπνίωση (σ. 14-17). Στην «οικιστική οργάνωση», στους «πολεοδομικούς όργανους» και στους «πυρήνες - κεντρικές πλατείες» που ακολουθούν, ως το θέματα εξετάζονται καριέρες από πολεοδομική οπτική γυναίκα, περιέχονται ωραίες περιγραφές του κτιμένου περιβάλλοντος και της πορείας του επισκέπτη μέσα στα καλντερίμια και στις πλατείες του. Ακόμα περιγράφονται επιλεγμένη πηγολαρτικά χωριά διάφορων πολεοδομικών τύπων (σ. 18-35).

Το δεύτερο μέρος έκεινα με τα πυργόποτα του 18ου αι. με τα μεγάλα ζώστεγα, που εντάσσονται στις «γνωστές μορφές της κουλάς ή κούλας» (σ. 36) για να επικεντρωθεί το ενδιαφέρον στα «πόπιτα της ακμής, 1750-1830» που είναι και τα γνωστέρα και στην Ανατολή (σ. 36-74). Στις σελ. 74-78 («πόπιτα της λανθάνουσας παρακμής, 1830-60») περιγράφονται τα «ακαδημαϊκά» στοιχεία που διαφοροποιήσαν, στα μέσα του 19ου αι., την αισθητική των όψεων, και πιο κάτω (σ. 78-81) παρουσιάζονται, σαν «πόπιτα της παρακμής, 1860-1910» τα κλασιστικά αρχοντόπιστα των Αιγυπτιωτών και των άλλων Πηλιορεί-

τών αποδήμων. Το επόμενο κεφάλαιο ασχολείται με την κατασκευή, δίνοντας μια συνοπτική εικόνα της ιδιόρρυθμης τεχνικής του «βορειοελληνικού χώρου» (σ. 81), και το βιβλίο κλείνει με τις «κρήνες» και το χαρακτηριστικό τους διάκοσμο, αποτέλεσμα της τοπικής επεξεργασίας του ισλαμικού θεματολογίου και των νεοκλασικών ρευμάτων.

Το κείμενο της κ. Ρ.Λ.Σ. είναι ευχάριστο, καταποτικό για το ευρύ κοινό στο οποίο κυρίως απευθύνεται, χωρίς να στέρεται την επιστημονικότητά του. Έχει τις αρετές της γνώσης και της αργής του χώρου και του αντικειμένου της.

Με ορισμένες όμως ερμηνείες που δινονται από τη συγγραφέα, όπως ότι οι έποικοι εγκαθίστανται κοντά σε... «δάση καστανιάς για την εβαφάλιση τρωφής» (σελ. 18) ή ότι η πηλιορείτικη πλατεία είναι «αποτέλεσμα μιας λαϊκής συλλογικής προσπάθειας, που δεν διστάνει να χρησιμοποιήσει... τον αυτοσχεδιασμό και τον προσχεδιασμό», (σελ. 35) κ.α., αν ο απλός αναγνώστης δεν διαφωνήσει, θα μείνει σιγουρά με σοδαριά ερωτηματικό. Ερωτηματικό επίσης αφήνει το μέρος για την αρχιτεκτονική, όπου θα περιέμονται μια εναργή εικόνα της πυλούογιας και της εξέλιξης της πηλιορείτικης κατοικιάς. Ισως όμως η διάστηση της συγγράφεων να «οπωρώνει» προς τα πιών της χρονολογίες, βλέποντας σαν επιγραφές επισκευών τις ιδρυτικές πλάκες των κτιρίων (σ. 36), συνεξετάζονται και διστηρίζονται στην έξαρχη συμπερασματική για την εξέλιξη των συνθέσεων των κτιρίων. Αδυναμίες επισημαίνονται και στο κεφάλαιο για την κατασκευή των σπιτιών, όπου στον ελάχιστο χώρο που της αφιερώνεται και μέσα από θεωρητικούς δεν προκύπτει μια εύληπτη περιγραφή.

Τα παραπάνω σχόλια είναι απλές επισημάνσεις κάποιων επιστημονικών και ανθρώπινων αδινωμάτων της συγγραφέως, που δεν αλλοιώνουν τη γενική θετική εικόνα για το έργο της. Ακόμα και η απόκρυψη της κυριαρχίας διαδικτορικής διατριβής του συνα-

αρχαιολογικά

δέλφου της κ. Γιάννη Κίζη, θα μπορούσε να μην ενοχλεί (!), αν δεν γινόταν αυτομάτως η αναγωγή και στον πιο ανειδίκευτο αναγνώστη, που έχει υπόψη τον εκείνο το κείμενο.

Κομμάτια της κατατεθεμένης στο ΕΜΠ από το 1984 διατρίβθη θα λεγε κανείς ότι τα ξαναδιάβει, άλλοτε σε σύνοψη, άλλοτε σε παραπλήσια μεταφορά, διάσπαρτα στις σελίδες του δεύτερου μέρους του βιβλίου της κ. Ρ.Λ.Σ. Ακούμα και στον πρόλογο προσφέρουμε σε μία αναδύνεσθε αντιστοίχων προοψίων του κ.Γ.Κ. Πώς θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν, άραγε, οι ομοιότητες ή και οι συμπτώσεις λέξεων, φράσεων, υλικού, δούλου και η επανάληψη της νοητικής δομής της διατρίψης αυτής; ... «μήμορης πράξεων που αποδίδεις και τελειάς»; Καιρίο ερώτημα για δύσους ενδιαφέρονται για το «ήθος», αλλά και για το χώρο μέσα στον οποίο κινούνται και οι δύο επιστήμονες, που είναι από τα σοβαρότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας.

Α.Λ.

Νεώτερα μνημεία της Θεσσαλονίκης
Εκδ.-Υπ. Πολιτισμού - Υπ. Βόρειας
Ελλάδας

Νέα έκδοση με θέμα «ΝΕΩΤΕΡΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ», κυκλοφόρησε στις αρχές Φεβρουαρίου. Το βιβλίο έχει εκδοθεί στο πλαίσιο των εκδηλώσων για τα 2300 χρόνια της Θεσσαλονίκης, από την Οργανωτική Επιτροπή του εργαστηρίου, με συμμετοχή του Υπουργείου Πολιτισμού. Η επεξεργασία της έκδοσης έγινε σε 6 αρχιτεκτόνων της 4ης Εφορείας Νεώτερων Μνημείων και περιλαμβάνει πρωτότυπα στοιχεία για 150 διατηρητέα κτίρια της Θεσσαλονίκης. Χωρίζεται σε τρεις ενότητες: την εντός των τειχών πόλη που περιλαμβάνει 42 κτίρια, την Άνω Πόλη με 50 κτίρια και την εκτός των τειχών πόλη με 59 κτίρια. Κάθε μνημείο παρουσιάζεται αναλυτικά, ενώ κάθε ενότητα εισάγεται με ένα κείμενο με τα στοιχεία της εξέλιξης των ιστορικών, κοινωνικών, πληθυσμικών και πολεοδομικών δεδομένων, που οδήγησαν στη σημερινή μορφή της πόλης. Επίσης περιλαμ-

βάνονται στοιχεία για το ιστορικό της προστασίας των νεωτέρων μνημείων. Μεγάλος αριθμός από φωτογραφίες, σχέδια και χάρτες αυμπληρώνει την εικόνα κάθε μνημείου.

Στόχος της έκδοσης, είναι να παρουσιάσει τα αξιόλογα κτίρια της αρχιτεκτονικής των νεωτέρων χρόνων της Θεσσαλονίκης, να βοηθήσει στη γνωριμία του κοινού με την ιστορία της πόλης, να δημιουργήσει ένα υπόδασθρο ή ένα βοήθημα, ώστε να παρέσει κανείς πιο συστηματικά και συγκρητικά στο θέμα ή στο πρόβλημα «νεώτερα μνημεῖα» προστασία και ένταξή τους στη σύγχρονη πόλη.

Γαλλία: μία σημαντική έκδοση για την αρχιτεκτονική

Έκδοθήκε στο Παρίσι ένα πολύ σημαντικό αρχιτεκτονικό ντοκουμέντο για την ιστορία της αρχιτεκτονικής, το Ημερολόγιο του αρχιτέκτονα P.-F.-L. Fontaine (1799-1853), αρχιτέκτονα του Γάλλου αυτοκράτορα, ο οποίος επέλεγε επι μισῶν αιώνων στην κατασκευή των κτιρίων και μνημείων που κτίστηκαν στο Παρίσι. Το έργο αποτελείται από δύο τόμους (500 σελίδες καθένας), από 500 μαρτυράστρες εικόνες, από 32 έγχρωμους πίνακες και από λεπτομερειακά σχόλια. Η τιμή του είναι 1700 γαλλικά φράγκα και η διάθεσή του γίνεται από το θιλιοπωλείο της Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts, 13-Quai Malakais, 75272, PARIS, GEDEX 06.

**Σύναξη
Τριμηνιαίο περιοδικό**
Τεύχος 22, Απρίλιος-Ιούνιος 1987

Η «Σύναξη» εξέδωσε το 22ο τεύχος της με θέμα «Προβλήματα θεολογίας και παιδείας». Συμπληρώνεται έτσι η διερεύνηση που πραγματοποιήστε στο 20 τεύχος της, αφιερωμένο στην Παιδεία και στο 13ο με θέμα «Οι Χριστιανοί μέσα στον κόσμο». Στο παρόν τεύχος δημοσιεύεται, το 20 μέρος της εκτελεσμένης μελέτης του Παναγιώτη Νέλλα «Η παιδεία και οι 'Ελληνες», κείμενο του Δημήτρη Κουτρουμπή όπου αναπτύσσεται ο ρόλος και η σημασία του χριστιανικού ασκητισμού ανά τους αιώνες, οι

σκέψεις και ο προβληματισμός του θεολόγου Άγγελου Βαλλιανάτου για την κατάσταση της θεολογίας σήμερα και μια ξενάγηση του Κώστα Γανωτή στην προσπάθεια - πειραματισμός που επιχειρεί ο ίδιος εδώ και τρία χρόνια να διδάξει τα αρχαία ελληνικά διά μέσου της Εκκλησιαστικής Υγνολογίας και Ποιητής. Ακόμη: το μελέτημα του Σωτήρη Γουνέλα: Ο «αγράμματος» Μακρυγιάννης, που αμφισβήθη το γνωστοθεωρητικό πρότυπό της παιδείας και του γενικότερου πνευματικού προσανατολισμού στη νεώτερη Ελλάδα. Λογοτεχνικά κείμενα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη και της Καΐτης Χωτέλλη. Μελέτη του Γιώργου Παταώνη για τον Γιώργο Ιωάννου. Ένα κείμενο - σχόλιο του Κυπριανού Χριστοδούλη, κείμενο του Ιωάννη Καραβιδόπουλου για τα προβλήματα που παρουσιάζει η μετάφραση της Αγίας Γραφής. Τέλος ένα μικρό αφέρεμα στο θέμα «Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας» με συνεργασίες των: Επισκόπου Διονυσίου, Μήτρη, Σερβίων και Κοζάνης, Γεωργίου Ματζαρίδη, Ιακώβου Μάια και Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη.

Η χρονολόγηση της Ελληνικής Προϊστορίας

Κωνσταντίνος Κουτρουβέλης
Αθήνα 1987

Κυκλοφόρησε πρόσφατα το βιβλίο αυτό στο οποίο η χρονολόγηση γίνεται με βάση τοπογραφικά, αστρονομικά και ιστορικά στοιχεία

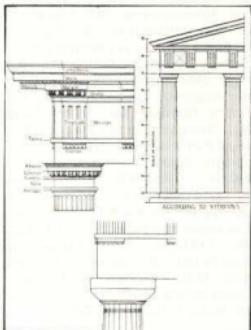
ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Αγαπητή ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ,

Το άρθρο του κ. Π. Μυλωνά που δημοσιεύτηκε στο τεύχος 21 (Νοέμβριος 86) του περιοδικού σας, μου θύμισε το γνωστό ανέκδοτο της Αγκαθά Κρίστη, πουλεύει για τον εαυτό της, περίπου τ' ακόλουθα: «Αισθάνομαι ευτυχισμένην. Ο άντρας μου είναι αρχαιολόγος. Είται δύο γερνά και παλιών, με θρίσκειες συνεχών και πιο ενδιαφέρουσσα. Βέδαια, τα ίδια πράγματα, με αλλοιώτικο τρόπο τα λέει το παλιό γνωμικό-

αρχαιολογικά

ότι λάμπει δεν είναι χρυσός. Πιο πρόσφορα, θάλεγε την άποψη μου, το ίδιο γωνιακό παραλαγμένο για την περίσταση, διά είναι παλιό, δεν είναι αναγκαστικά και αξιόλογο. Αυτή η άποψη απευθύνεται γενικά στους αρχαιολόγους και στην ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ -το τόσο θαυμάσιο περιοδικό-, μα ιδιαιτέρω στη σεβαστό μου Μυλωνά, για τη θέση του στο Βιτρούβιο.

Η παλαιότητα του βιβλίου του Βιτρούβιο, δεν είναι αναγκαστικά, και απόδειξη της αξίας του. Γιατί με μια τέτοια συλλογιστική, θάδηναν, ο Πλάύτος πιο σπουδαίος από τον Σάιλεπτρ, και ο Ρακίνας πιο σημαντικός από τον Ίψεν.

Μα και το δεύτερο κριτήριο που προβάλλεται στο άρθρο, η πολλαπλότητα των εκδόσεων και η βιθιλογραφίας που ασχολήθηκα μαζί του, δεν αρκούν για να δικαιολογήσει το θεαμασμό μας και να καταξώσουν το έργο. Κάθε εποχή αποτύπωσε και κατέβινεν ένα έργο, με βάση τα στοιχεία που έχει γι' αυτό, κυρίως όμως, με τις αξίες που περιέχει Αλλοιώτικα, ξεπέφτουμε στα κριτήρια που κάνουν ένα έργο best-seller, έστω κι αν αργότερα λημνονιέται οριστικά.

Δεν αρνιέμαστε ότι λέμε την αξία που μπορεί νάχει σαν ιστορικό ντοκουμέντο για την εποχή του και τα συμπέρασμα που μπορούν να προκύψουν για τους ειδικούς απ' αυτό. Όμως μέχρις εκεί.

Νομίζω πώς η προσφορά του, στην καθαυτό αρχιτεκτονική, ήταν αρνητική. Ειδικά μάλιστα σε ότι αφορά την

ελληνική αρχιτεκτονική, υπήρξε ένα διδύλιο παραπλανητικό, που παραποίησε το βαθύτερο νόημά της, μεταθέτοντας τις αξίες και τις ποιότητές της, σε πράγματα επουσιώδη, σχολαστικά και μηχανιστικά. Πριν πολλά χρόνια, παρασυρμένος από τη φήμη του, είχα διαθέσαι το Βιτρούβιο κι η γένων που μωύχε απολείνει ήτανε άσχημη. Το άρθρο του κ. Μυλωνά μ' έκανε να το ξαναδιάβαθαι. Κι η νέα ανάγνωση μου επιβεβαίωσε την παλιά γνώμη:

Όχι θέβαια πως άντεξα και τις δύο φορές, να διαβάσω το σύνολό του. Μα πώς θάτανε αυτό δυνατό, για ένα διδύλιο γεράπτο επουσιώδη φλαριά, σχολαστική εμβρίθεια, δήθεν επιστημονική και ιστορικές αναρκίεις. Άς θυμηθούμε, για παραδείγμα, τη μεγαλοπρεπή γκάφα του, με την εξήγηση της προέλευσης των Καρυατίδων, γραμμένεν σε ύφος κοσμικού κοτωμπαλιού της εποχής (βιβλ. I, κεφ. 1, §5).

Από τη μετρία έκδοση που έχω στα Χέρια μου (Dover Publ. Inc. N.Y. 1960) που είναι μια πλήρης μετάφραση στα ογκιλικά, επισημάνω και μετάφρασα πρόχειρα, ότι πιο σημαντικό έχει γράψει πάνω στην ουσία της αρχιτεκτονικής. Τα υπόλοιπα, για υλικά και προσανατολισμούς, για αναλογίες Χώρων, για σχυρώσεις και πολιορκητικές μηχανές κ.λ.π. μονάχα κάποιους ειδικούς ιστορικούς θα μπορούσαν να ενδιαφέρουν.

Όλα τ' άλλα, όσα πραγματικά θα

μπορούσαν να ενδιαφέρουν τους αρχιτέκτονες σήμερα -και φαντάζομαι τους αρχιτέκτονες κι άλλων εποχών δεν είναι, παρά σχολαστικές απαρθήματικές τύπων νανών και Εερών αριθμητικών αναλογιών.

Στην ποι ευονική, για το Βιτρούβιο, αποτίμηση, το διδύλιο του θα μπορούσε να θεωρήθει σαν ένας αρχιτεκτονικός -τεσλεμένες- της εποχής του. Υπάρχουν και σήμερα τέτοιοι Οδηγοί Αρχιτεκτονικής (όπως ο Neufert, τα διάφορα Handbooks of Architectural Standards κ.λ.π.) και μάλιστα πιο συστηματικά από το Βιτρούβιο. Όμως, κανένας δεν διανοείται ότι θα γνησιάναν καλός αρχιτέκτονας αν τα μελέτουν.

Αναμφίβολη σ' έναν καλό αρχιτέκτονα, η γνωσιολογία και τη τεχνική, προϋποւθεντικά. Όμως, ευτυχώς η δύστυχως, η αρχιτεκτονική αρχίζει από κει και πέρα.

Γιατί η αρχιτεκτονική, είναι πάν' απ' όλα ποιηση, στάση ειδική απέναντι στη ζωή και όραμα. Τα υλικά και την τεχνολογία τους τα πάιρνε σαν αφορμή για συνδυασμούς που θα δημιουργήσουν χώρους. Από τη μια, δέδαια, χρηστικούς για να θεραπεύουν τις, όποιες, ανάγκες μας, μα κυρίως χώρους εύμετρους. Για να τους χαρέται η ψυχή μας. Η υλοποίηση του ονείρου, η έμπνευση και η κυριαρχία ιδέα, που αποτελούν την πεμπτουσία της αρχιτεκτονικής, δεν είναι πράγματα που μπορούν να διδάχουν με συνταγές. Τις κατακτάμε με το αίμα της ψυχής μας.

Ας κοιτάξουμε λοιπόν έστω κι αυτά τα ελάχιστα σημεία που προσπαθεί να μας δώσει κάποιες ουσιαστικές πληροφορίες.

Στο βιβλ. I, κεφ. II, προσπαθεί να καθορίσει τις βασικές αρχές της Αρχιτεκτονικής, που είναι γι' αυτόν: Ο Ρυθμός (order στο αγγλικό κείμενο, που ο ίδιος το καθορίζει με την ελληνική λέξη «τάξη»). Η Διευθέτηση (arrangement με αντίστοιχο ελληνικό τη λέξη «διάθεσις»). Η Ευρυμάθια, η Συμμετρία, η Καταλληλότητα (propriety) και η Οικονομία (§1).

Στις παρακάτω παραγράφους επειδή γει κάθε μια απ' αυτές τις αρχές. «Ο Ρυθμός δίνει το οφειλόμενο μέτρο στα μέλη ενός έργου που θεωρούνται χωριστά, και τη συμμετρική αυμφονία στις αναλογίες του συνόλου. Με αυτό εννοών την εκλογή εμβατών (μέτρων ουσιαστισμού) από τα μέλη του έργου και έκεινώντας από αυτά τα ατομικά τμήματα των μελών, όταν κατασκευάζουμε το συνολικό έργο σαν αντιτοιχία» (§2).

Σαν Διευθέτηση ορίζει «ότι περιλαμβάνει την τοποθέτηση των πραγμάτων στις καταλληλές θέσεις τους και την κομψότητα του αποτελέσματος, που οφείλεται σε διευθετήσεις που ταιριάζουν στο χαρακτήρα του έργου». Και συνεχίζει έχεινώντας τι είναι κάτοψη, πρόσφυγ και προσπτικό (πάντα στην ποι).

Στην §3 καθορίζει την Ευρυμάθια σαν

«την ομορφία και την αρμοδιότητα στη διάταξη των μελών. Αυτό το βρίσκουμε όταν τα μέλη ενός έργου,

έχουν ένα μήρος που ταιριάζει στο πλάτος τους, ένα πλάτος που ταιριάζει στο μήκος τους και με λέξη,

όταν όλα αντιστοιχούν σύμμετρα».

Στην §4 ορίζει τη Συμμετρία σαν «την

αρμόδιουσα συμφωνία ανάμεσα στα μέλη του ίδιου του έργου και σαν τη

σχέση ανάμεσα στα διαφορετικά μέ-

αρχαιολογικά

ρη και τη συνολική διάταξη, σε συμφωνία με κάποιο μέρος που διαλέχτηκε σαν κανόνας (standard). Έτσι στο ανθρώπινο σώμα, υπάρχει ένα είδος συμμετρικής συμφωνίας ανάμεσα στον πήχυ και στο πόδι, την παλάμη, το δάχτυλο και σ' αλλά μικρά μέρη· και έτσι συμβαίνει στα τέλεα κτηρία. Στην περίπτωση των νων, η συμμετρία πρέπει να υπολογίζεται από το πάχος μιας κολώνας, από μια τρίγλυφο ή ακόμα από έναν εμβάτη (μέρτρο συσχετισμού). Στον καταπλήττη από την τρύπα, αυτό που οι «Ελληνες» ονομάζουν «περίτροπτο». Σ' ένα πλοιο από το χώρο ανάμεσα στους σκαριούς (διατήρημα). Και σ' αλλά πράγματα, από διάφορα μέλη».

Πιο κάτω (§§5-9) καθορίζει την Καταλληλότητα και την Οικονομία. Για την πρώτη καθορίζοντας με αφελή λιγακή κριτήρια πώς πρέπει να διαλέγουμε το είδος και τη θέση των νων ανάλογα με τη σοβαρότητα των θεών, ή τις θεραπευτικές τους ιδιότητες. Με την ίδια αφελεία και επουσιώδεις γενικότερης καθορίζει και την οικονομία.

Όμως αργότερα (βιβλ. III, Κεφ. 1 §1) δίνει έναν αλλοιοτικό ορισμό στη Συμμετρία. «Το σχέδιο ενδος ναού εξαρτάται από τη συμμετρία, της οποίας οι αρχές, πρέπει να μελετήθων προσεκτικά από τον αρχιτέκτονα. Οφείλονται στην αναλογία. Η αναλογία είναι η αντιστοιχία ανάμεσα στα μέτρα των μελών ενός συνολικού έργου και από το σύνολο προς ένα κάποιο μέρος που θάχει διαλεχείται σαν κανόνας (standard). Από αυτό προκύπτουν οι αρχές της συμμετρίας. Χωρίς από τη συμμετρία και αναλογία, δεν μπορούν να υπάρχουν αρχές στο σχεδιασμό οποιουδήποτε ναού-δηλωτού, αν δεν υπάρχει ακριβής σχέση ανάμεσα στα μέλη του, όπως στην περίπτωση ενός καλοσχηματισμένου ανθρώπου».

Αναρωτιέται λοιπόν κανένας έπειτα απ' αυτά τα ελάχιστα και όχι τόσο ιδιαιτέρα σοφες και πρωτότυπα - αν εξίζει τον κόπο για τόση φήμη, τόσο θυμασμό και τόση απασχόληση ένα ολάκιρο βιθύλο. Μέσα σ' αυτό το βιθύλο, πέρα από τις σχολαστικές πληροφορίες και κατατάξεις, πέρα από τις ιστορικές ανακρίσεις, που κινούνται περισσότερο στο κλίμα της μυθιστορηματικής φαντασίας, παρά της ιστορίας όπως για τη δημιουργία του κορινθιακού κιονόκρανου (βιβλ. V, Κεφ. 1, §9)

υπάρχει και ο καθορισμός των ρυθμών.

Κι εδώ θρίσκεται η διαστρεβλωτική και παραπλανητική συμβολή του Βιτρούσιου. Για 18 αλάκαριους αιώνες, ο Βιτρούσιος είχε καταφέρει να παραπλανήσει να αποπροσανταλίσει και να καθοδηγήσει στραβά τους αρχιτέκτονες;

Τα όσα έγραψε για αναλογίες, αποστάσεις, μετακίνηση κλπ., είναι τουλάχιστον απλοίκι. Γιατί υποβιβάζουν το λυρικό αισθήμα του αρχιτέκτονα, σε πεζές και μηχανικές - μηχανιστικές είναι το πιο σωτό - σχέσεις αριθμών. Το ίδιο έκανε για τη χώρη της καπνιτήλων των ελίκων του ιωνικού κιονόκρανου. Τη μετατρέπει σε τημῆτα κύκλου, ενώ οι «Έλληνες» στη χάραξη της, μημοντάν την ίδια τη φύση που είχε κατασκευάσει μια καμπυλή που πολύπλοκη, και με απειρά πιο λυρική (κοχλίες, ναυτίλοι κλπ.).

Μα το χειρότερο εδώ, θα ταίριαζε την ήρη, έγκλημα του, ήταν η παραπομπή του του δωρικού κιονόκρανου. Από το ποιητικό βαθμό του εχίνου των Ελλήνων - και δεν αναφέρουμε μονάχα στον κλασικό εχίνο και στον Παρθενώνα (σχ. 1), πούπτωσε σε αειπέραστη τελείωτητα, ακόμα και ο αρχαικός εχίνος ήτανε ωραίος - κωδικοποιήσει το ρυμαϊκό δωρικό κιονόκρανο, σε μια παραφθορά. Ήδεγμα, απατωτική, αν δεν ήτανε γελοιά (σχ. 2).

Παρ' όλες αυτές τις παραπομψές, από άγνοια, ο Βιτρούσιος κατάφερε να θεωρείται σπουδαίος μέχρι το 18ο αιώνα, που ξριστανεί να μελετώνται τα ελληνικά πρωτότυπα. Από κει και πέρα θάπτεται ναχεί περιπέτεια στην κοινή περιφρόνηση και οδιασφορά. «Η τουλάχιστον να θεωρηθεί σαν αυτό που πραγματικά ήτανε: ο πρώτος κουλτουριάρχης. Όμως φαίνεται πώς αυτό που συχνά λέγεται, πώς η Ιστορία, δηλαδή, μας διδάσκει, έχει μείνει κενός λόγος. Πρώτα γιατί αν είχαμε κάτι διδάχτει από την ιστορία, δεν θάπτετε ζωήν σήμερα με το φόρο καπούσιου επερχόμενου Παγκύδωνον Πολέμου. Η πικρή εμπειρία του Β' Παγκύδωνον Πολέμου, που την έχουν, δύοι σημερινούς τις αποφάσεις, θάτισε νάχει καταργήσεις ήδη τις πολεμικές διομηχανίες. Που, στο πείμανα και της Ιστορίας και της κακής εμπειρίας, εξακολουθούν σήμερα ν' ανθύων.

Το ίδιο, δυστυχώς, συμβαίνει και στα πνευματικά θέματα. Είμαστε μια περιέργη εποχή που ασχολείται με μεγάλο πάθος, με τους παλιούς πολιτισμούς. Τους μελετάει, τους ανατινέι, τους βαλσαμώνει στα μουσεία και τους προστατεύει με Υπουργεία Πολιτισμού. Είμαστε η πρώτη εποχή που εφεύρε τα Υπουργεία Πολιτισμού. Οι άλλες εποχές πριν από μας δεν τα χρειάζονταν, για να δημιουργήσουν Πολιτισμό. Εμεις από την υπερβολική υπερπροστασία, σχεδόν πάψαμε να δημιουργούμε πια. Έχουμε μονάχα «πλέγματα» ενοχών, καταστολών και κατωτερότητας. Και τραπτήκαμε στη μήμητη, την αντιγραφή, στη διατήρηση, στις ακηγονογραφικές αντιγραφές και την αναπαλαίση (τι θλακώδης και κενός όρος κι αυτός!). Γιατί τι είναι, σε τελευταία ανάλυση ο «πολιτιστικές μας κληρονομίες» και τα κινήματα των «μεταμότερων» που πλημμύρισαν το διεθνές προσκήνιο; Πάρεξ, κι ας μη κρύβουμε, η επίφαση έστω και με βαρύδουσας, αλλά κενούς, αφορημούς, της λιγοστής εμπιστοσύνης από εαυτό μας και στην εποχή μας. Ή, όποια, πολιτιστική κληρονομία δεν υπάρχει για να την αντιγράψουμε δουλικά, αλλά για να την μελετήσουμε με βάθος. Και να εφαρμόσουμε το «πνεύμα» της, κι όχι το «γράμμα» της, στα δικά μας τα έργα με τρόπο δημιουργικό.

Μολονότι ότι σ' αυτή την παραπλανητική «μόδα» της εποχής μας προσώρισε κι ο κ. Μυλωνάς. Αυτός που παλιότερα είχε γράψει τη ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (ΑΘ. 1963), ένα τόσο ζεστό κείμενο. Κι αυτό ακριβώς το νόμα, και το παρόπανο θέλει να διατυπώσει αυτό το γράμμα.

Μολονότι φοβήμασι ότι «καταχρώμα», που λένε, της φιλοξενίας της ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ, θαθελα να συνεχίσω με ένα χρήσιμο διδάγμα που διαγίνει από τα ανιάρια θιβίλιο του Βιτρούσιου.

Παραπάνω μεταφρασμένα παράθεσα δύο «χωρία» του Βιτρούσιου για τη Συμμετρία.

Η λέξη Συμμετρία είναι μια λέξη που έχει δημιουργήσει πολλές παρεχρηγήσεις κι έχει παραπλανήσει πολλούς. Η ίδια λέξη χρησιμοποιήθηκε και από τους αρχαιούς (Πλάτωνας, Αριστοτέλη κλπ.) για την περιοχή της αισθητικής, αλλά και σαν μια λέξη που χρησιμοποιείται από τα μαθηματικά (Γεωμετρία). Στη δεύτερη περίπτωση

αρχαιολογικά

έχει μιαν έννοια συγκεκριμένη. Δύο σημεία μιας ευθείας λέγονται συμμετρικό, όταν απέχουν ίση απόσταση από κάποιον, κεντρούσμενό, άξονα συμμετρίας.

Αντίθετα στην αισθητική, κι εδώ ο Βιτρούιος, πραγματικά, αποδίδει αστά την έννοια, η συμμετρία δεν είναι η μεμβρανική σχέση ισότητας. Είναι θέμα ορθών σχέσεων και αναλογιών όλως τους, μα και άνισων μεγεθών. Μια σχέση εσωτερική. Νομίζω ότι για να πάψει τη σύγχυση, θάτανε χρόσιμο να χρησιμοποιούμε τον όρο συμμετρία για τη γεωμετρική έννοια, και τον όρο «ευμετρία» για θέματα αισθητικής. Έτσι θα μπορούμε, έστω και μ' έναν θεωρολόγονον ή αποδίνουμε το σωστό νότιμα.

Ευχαριστώντας για τη φιλοξενία

ΠΕΡ. ΠΑΝΤΕΛΕΑΚΗΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ

Αγαπητή Αρχαιολογία,

Α. - Με τιμά ο εκλεκτός συνάδελφος κ. Περ. Παντελεάκης, και τον ευχαριστώ: πώρων διότι έλευσε τον κόπο να διαβάσει το άρθρο μου «Ένα αρχαίο κείμενο, το DE ARCHITECTURA εορτάει δύο επετείους», που δημοσιεύθηκε στη φιλόδειγη ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, (τεύχος 21, Νοέμβριος 1986): δεύτερον διότι δεν παραλείπει να πει κολακευτικά λόγια για μένα και το σύγγραμμά μου «Σύγχρονη Αρχιτεκτονική» (Αθήνα 1963) και τρίτον διότι με την επιστολή του, παρουσίαζει μιαν άλλη άποψη, που πλούτιζει την πληροφόρηση του αναγνώσθη και μου δίνει την ευκαιρία να προβώ σε μερικές επιπλέον θεωρήσεις για το απέραντα αυτό θέμα.

Β. - Η άποψη του κ. Π.Π. ότι το De Architectura δεν είναι «αξέλογο» έστω και αν έχει την αίγλη του «παλαιού», δεν είναι πρωτόφαντη. Αυτή είναι περίπου τη γνώμη του τυπικού αρχιτέκτονα του 19ου και του 20ου αιώνα, όπως επίσης και των ανα την υφήλια αρχιτεκτονικών σχολών, που αγνοούν σχεδόν εντελώς τον Βιτρούιο, εφ' όσον αποβλέπουν κυρίως στην προετοιμασία επιστημόνων εφαρμογής.*

Γ. - Ο κ. Συνάδελφος διδεί ο ίδιος απαντήστηκε στην επιστολή του με την πεπτή η παραγράφο του, όπου δεχεται «ότι το Σύγγραμμα έχει αξία σαν

ιστορικού ντοκουμέντο» και ότι το γεγονός αυτό «μπορεί να ενδιαφέρει τους ειδικούς» και προσθέτει: «δώμας μέρχις εκεί».

Το θέμα είναι μήπως αυτό το «μέρχις εκεί» είναι υπεραρκετό για να προσαγγίσει το De Architectura στις δέλτους των αναντικάστατων κλασικών κειμένων και να προσφέρει εισιτήριο στον Βιτρούιο για το Πάνθεον Ιστορικών Προσωπικοτήτων όπου, ασχέτως σειράς, συνευρίσκονται ο Πλάυτος με τον Σαΐντηρ και ο Ρακίνας με τον Ίλιεν, για να χρησιμοποιήσουν τα παραδείγματα του κ. Π.Π.

Δ. - Το Σύγγραμμα του Βιτρούιου ήταν χρόσιμο για τους αρχιτέκτονες μόνο στην αρχαιότητα και το μεσαίων, αλλά και κατά τους λεγόμενους σύγχρονους κλασικούς αιώνες, από το 15ο ως το 18ο. Οι πολλές εκδόσεις και πλούσια σχόλια αυτής της τελευταίας περιόδου είχαν ακούσει τη διάδοση του κειμένου, διατί πληρούσε μια διδακτική αποστολή και αποτελούνταν στον αρχιτέκτονα και τον τεχνίη, που εφήμεραζαν τρόπους συνθέσεως και δομικές μεθόδους που δεν διέφεραν συστατικά από εκείνες της ρωμαϊκής εποχής. Από τα μέσα του 18ου αι., όμως, η αρχιτεκτονική πράξη τρέπεται προς πολυτόκωτερες λύσεις συνθέσεων και κατασκευών. Επίσης εμφανίζονται νέες απόψεις και ρεύματα που αφορούν τη Θεωρία της Αρχιτεκτονικής, απόψεις που εξακολουθούν, όμως, να έχουν ως πόλο έλεγχους ή ως κέντρα φυγής τη θεματική κωδικοποίηση του Βιτρούιου. Αντί λοιπού του αρχιτεκτονικού ενδιφέροντος προς το De Architectura, εκκαλπούνται κατά τους δύο τελευταίους αιώνες άλλα ενδιφέροντα προς το Σύγγραμμα, που προέρχονται από νέες επιστήμες όπως η παλαιογραφία, η φιλολογία, η αρχαιολογία, η ιστορία και θεωρία της τέχνης. Κατά τα τέλη του 18ου αι. περιαντέται μια μακρά περίοδος πρακτικής χρησιμότητας του Σύγγραμματος και εγκαινιάζεται μια άλλη, κατά την οποία το έργο απασχολεί πολλούς και πουπούδαις επιστήμονες για την παλαιογραφική και φιλολογική αποκατάστασή του, συγχρόνως δε προσφέρει σημαντικές πληροφορίες, αμέσως ή εμερώς, για την αρχαιολογίαν έρευνας των ελληνορωμαϊκών περιόδων. Θα μπορούσε να λεχεχθεί ότι παινει να αποτελείται στον τεχνικό, να ενδια-

φέρει το γενικό αρχιτέκτονα και προκαλεί έκπτο το ενδιαφέρον ειδικών επιστημόνων ερευνητών, όπως των φιλολόγων, των αρχαιολόγων, των θεωρητικών της τέχνης και των ιστορικών της αρχιτεκτονικής. Ας προστεθεί ότι σχόλια των αναγεννησιακών εκδόσεων του De Architectura τροφοδοτούν μονίμως την έρευνα της ιστορίας και της θεωρίας της τέχνης εκείνων των περιόδων.*

Ε. - Στην παραγράφο 6 της επιστολής του κ. Συνάδελφου προσβλήτονται δύο κεφαλαίωνδες αρνητικούς: ότι «η προσφορά του Συγγράμματος στην καθαυτού αρχιτεκτονική ήταν αρνητική» και ότι «ες οι αφορά την ελληνική αρχιτεκτονική υπήρξε ένα θιλίο πραπτηνατικό».

Ζ. - Ας ασχοληθούμε πρώτα με τη δεύτερη πρόταση: Παραλαντικός, ο καμένως ο Βιτρούιος, θα έγινε ίωνς άδελτος του, και μόνον για όποιον ζητάει από αυτόν πράγματα που ουτε θήβει ούτε μπορούσε να πει. Φαντάζουμε ότι ο κ. Συνάδελφος, με «ελληνική αρχιτεκτονική» θα εννοεί την καθαυτό κλασική αρχιτεκτονική του Παρθενώνα και του Ερεχθίου. Ο Βιτρούιός όμως δεν μιλάει γι' αυτά, διότι δεν είχαν θέση πρότυπων στην εποχή του, αλλά και διότι δεν ενδιέφεραν ουτε τον ίδιο ούτε τους αναγνωτούς του. Ο Σύγγραμμας μας υπήρξε ένας ρωμαϊκής της εποχής του, δηλαδή του πρώτου αιώνα π.Χ. Η Ρώμη τότε θεμάζει τον ελληνικό πολιτισμό στο συνόλο του και προσβαθείς να τον απορρίψει. Αλλά τη πλειάστη μνημένη που συναντούμε στο Ρωμαϊκό μελετήτης της Ανατολικής Μεσογείου, από όπου «ερχόταν το φως», ήταν «ελληνιστικά» και όχι Αρχαιογάλικα του βού π.Χ.. Όταν συνέτασε ο Βιτρούιος το χρησμάτωτο για την εποχή του Σύγγραμμα - ένα σύνολο από οδηγίες, prescripciones, οπως τις ορίζει ο ίδιος (Ι. Πρ., 3) - θα είχε στα χέρια του όχι την πραγματεία, φέρ' επιτενί, του Ικτίνου για την αισθητική του Παρθενώνας, αλλά ελληνιστικά εγχειρίδια εφαρμογής υπό μορφή συνώνυμων παλαιότερων συγγραμμάτων. Κατά την ίδια εποχή η ρωμαϊκή Αρχιτεκτονική της ύστερης Δημοκρατίας και της πρώιμης περιόδου του Αυγούστου εξελίσσονται πάντη την επιρροή ισχυρών ρευμάτων, τόσο εντόπιων (ιταλικών)*** όσο και ξενικών (ελληνιστικών), από ένα ρυθμό εντόπιο, (ιταλι-

αρχαιολογικά

κό», προς ένα ρυθμό – ζητώ συγγνώμη για τον νεοβαθμαρισμό – «εξελληνιστικο-ποιημένο», στις μορφές, όχι όμως στην γενικότερη πενεύμα της αρχιτεκτονικής. Ο Βιτρούβιος, λοιπόν, έχει τη ρυθμολογική κυρωφορία που κατέληξε, κατά την ύστερη περίοδο του Αυγούστου, σε ένα σύνολο, ρυθμολογικό όχι «ελληνιζόν-αλλά «ελληνιστικ-ίζον» και από συνθετική, κτηριολογική και δομική άποψη «ιταλικο-ρωμαϊκό». Αυτό που είναι γνωστό ως «κλασικισμός του Αυγούστου». Αυτήν, λοιπόν την «ιταλικο-ελληνιστική» προστομαΐα μας εκέβει στο Σύγγραμμα του.

Η - Ας έρθουμε τώρα στο πρώτο σκέλος της παραγράφου δη της Επιστολής Π.Π., όπου λέγεται ότι «η προσφορά του Συγγράμματος στην καθαύτη αρχιτεκτονική ήταν αρντική». Επειδή δεν μπορώ να ξεχωρίσω ακριβώς τι νοείται με τον όρο «αθαύτη αρχιτεκτονική», θα πειρισθύ στο να τονίσω και να εξάρω τις δύο σημαντικότερες προσφορές του De Architectura:

α - Η πρώτη είναι ότι με την απώλεια των πλείστων κεντρώων των αρχαίων Ελλήνων που πραγματεύονταν θέματα αρχιτεκτονικής, το Σύγγραμμα του Βιτρούβιου παραμένει η μόνη μας γραπτή πηγή πληροφοριών για την αρχαία ελληνική αρχιτεκτονική. Στον τομέα αυτών μάλιστα ο Βιτρούβιος αποδεικνύεται απαράμιλλος και διηγεκής περιθεσθετής του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Αναφέρει περισσότερες από εκατό πρωτοποίησης από την αρχαία Ελλάδα, άλλες γνωστές και αρκετές άλλες που μόνον από αυτόν τις μαθαίνουμε. Αναφέρει τα συγγράμματα των Ελλήνων αρχιτεκτόνων, δυστυχώς κάτια χαμένα, που κι αυτά, μάρον από τον θαυμασμό του και από την ενταξιούντην του να αναφέρει τις πηγές του, τα γνωρίζουμε. Μας παραδίδει ένα σημαντικό τιμήμα της ορολογίας της αρχιτεκτονικής: λέξεις που μόνον απ' αυτούν γνωρίζομε είναι, μεταξύ άλλων, οι εξής: εμβάτης, ορθογραφία (πρόσωψις), ιχνογραφία (κάτωψις), σκηνογραφία (προστοικό σχέδιο), διπλινός, τριπλινός, επατεις, στερεοδάμας, έμπλεκτος, ισοδόμος, ψευδιδάμος, ημιτρίγλυφος, μονοτρίγλυφος, μετόπη, απόθεσις, πλίνθος (βάσις), εκφόρα (προεξοχή), ζωφόρος, τροχίλος, σκοτία, υποτραχήλιον, πυκνότυλος, εύστυλος, αραιό-

στυλος, εξάστυλος, οκτάστυλος κάτιτος. - Η δεύτερη προσφορά του De Architectura - και η πιο σπουδαία - είναι η σύλληψη της ιδέας για την συγγραφή του και η οργάνωση του. Όπως αναφέρω στο κρινόμενο άρθρο (σ. 71, στ. δεξ.), ο Βιτρούβιος μετέχει της γενεάς που προσπαθεί να οργανώσει το κράτος και την πατέδια, και το Σύγγραμμά του πρέπει να θεωρήθει ως ένα ευανειδότο έργο καδικοποίησης ενός τομέα γνώσεων. Ο Βιτρούβιος στο (VII, Προϊόμ., 12-14) αναφέρει πλείστους «Ελλήνες που διεπένθωσαν τους κανόνες της συμμετρίας», δηλαδή συνέταξαν δοκίμια θεωρητικά περι αρχιτεκτονικής και δηλώνει ότι «κακ των συγγραμμάτων αυτών ουτούς είναι η επέραση σε έργα κέντρωνταν εν ενιαυτολόγω σώματι». Εν τούτοις οιολκηρόμενά έργα γενικής Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής από «Ελλήνες δεν έχουν φέθει ως εμάς και δεν έρομε πουτήρες και τούτο διότι, ίωσις, δεν θα έπρεπε να κατατάσσουμε σ' αυτό το «θεωρητικό είδος γενικής επισκόπησης», που ουδείς καθ' όλα γράφεις, όπως αυτές που αναφέρει ο Βιτρούβιος στο (VII, Προϊόμ., 12), του Σιλύνου ή του Θεοδώρου, των Χεράφορους και Μεταγενέους ή των Ικτίνου και Καρπίνους, του Φιλωνίου ή του Ερμηνείους, από τους οποίους ο τελευταίος επηρέασε τον Βιτρούβιον και μέσω αυτού τις θεωρίες των αναλογιών κατά την Αναγέννηση. Θα πρέπει ως εκ τούτου να γίνει δεκτό ότι η Θεωρία της Αρχιτεκτονικής, ως επιτημονική εποπτεία της αρχιτεκτονικού φαινομένου, ασφαλώς γεννήθηκε και έδωσε ωραία δείγματα κατά την αρχαία ελληνική εποχή, δοκιμάζει τη πρώτη της θήματα με τον αρχαίο Βιτρούβιον που, σύμφωνα με το οργανωτικό πνεύμα του έθνους του και της εποχής του, συνέλεξε σε μια συστηματική καταγραφή ιν ποτηνού cogit corpus (VII, Προϊόμ., 14), το σύνολο των γνώσεων περί την Πρακτική και τη Θεωρία της Αρχιτεκτονικής – fabrica et ratione (ι. 1, 1). – Το σχήμα αυτά καν αναδιέσθει με τα αναγεννησιακά De Architectura και θα δώσει φτερά στους διαδόχους του Βιτρούβιου να πορευθούν στη νέα αυτή θεωρητική τροχιά. Αυτό το σχήμα «συνολικής θεωρίασες» θα διέξει το δρόμο στους ερευνητές του αρχιτε-

κτονικού φαινομένου, κατά τους τελευταίους αιώνες, είτε τούτο είναι πραγματικό είτε μόνον «εν δυνάμει», ώστε να αναπτυχθεί η Θεωρία της Αρχιτεκτονικής ως μια αναμφισθήτη αυτοτελής και απαραίτητη «νέα γνωστική περιοχή».^{***}

Θ. - Τελειώνοντας πιστημάνων τον φόρο του Κ.Π.Π. στι όχη «προσωρήσει σε κάποια παραπλανητική μοδά». Απλώς ειφαρμόζω αυτά που πολύ ωραία λέγει στην αμέως προηγούμενη φράση του, ότι: «η πολιτιστική κληρονομιά δεν υπάρχει... πάρα για να την μελετήσουμε σε βάθος». Αυτό προσπαθώ να κάνω. Η δε κριτική μεταφράστηκε του Βιτρούβιου από το πρωτότυπο, που επημελούμεις εδώ και χρόνια, εκτός ότι αποτελεί για μένα τον ίδιο μια ψήληση επιπέδου πνευματική πανδαισία. Βι προσφέρει, ελπίζω, ένα από τα βάθρα εκκινήσεως στην κατά ραγδαίο τρόπο αναπτυσσόμενη τα τελευταία χρόνια στον τόπο μας, εμβάθυνση στη Θεωρία της Αρχιτεκτονικής. Με θερμές ευχαριστίες για την φιλοξενία.

Παιύλος Μ. Μυλωνάς

* Περισσότερα είναι το κεφάλαιο «Ο Βιτρούβιος και η νεώτερη Ελλαδάριτη μελέτης «Βιτρούβιου τα Δέκα Προϊόμια», δημοσιευμένης στον τιμητικό τόμο «ΦΙΛΙΑ ΕΠΗ εις Γεωργίου Εμ. Μυλωνάν», Αθηνai, 1986.

** Περισσότερα είναι το κεφάλαιο «Η έρευνα περί το De Architectura κατά το 19ο και 20ο αιώνα», της παρά πάντα μελέτης.

*** Ο Βιτρούβιος (V. 1, 1) μιλεί περί consuetudo tradita – συνήθεια παραδοσιακή και περί italicae consuetudinē = italikής συνήθειας (στις κατασκευές) (V. 11, 1 VI, 3, 10). Ας αναφέρουμε ότι το επίβετο «italikή» που χρησιμοποιούμε δεν μας ικανοποεί. Στις σύγχρονες δυτικές γλώσσες θα ξεχωρίσαμε italicique, italic, italienisch, μεταξύ θεμάτων που αφορούν τον αρχαίο κεντροϊταλικό πολιτισμό έναντι του σημειρινού ιταλικού. Ο όρος italiώτης, Ιταλιώτικος, αφ' ετέρου, αναφέρεται μόνο στους αρχαίους Έλληνες αποίκους της κάτω Ιταλίας, γι' αυτό και δεν το χρησιμοποιούμε.

**** Περισσότερα είναι το κεφάλαιο «Η γένεση μιας νέας γνωστικής περιοχής: τη Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής» της πάρα πάνω μελέτης.

αρχαιολογικά

Αξιότιμοι Κύριοι,

Στις 15 Ιουνίου 1987 το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Αθηναίων απέφασε κατά πλειοψηφία ότι πρέπει να κατασκευαστεί υπόγειος χώρος σταθμευσεων αυτοκινήτων δυναμικότητας 435 θέσεων κάτια από τον πεζόδρομο της οδού Τοσίτα, μεταξύ του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου και του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου. συντελώντας έτσι στο μεγαλύτερο ανοισιόργημα που έγινε ποτέ εναντίον δύο εθνικών μνημείων την νεώτερη Ελλάδας και κυρίως δίπλα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο που φυλάσσει αρχαιολογικούς θησαυρούς αμυνθήτη αξίας. Οι λόγοι που δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να κατασκευασθεί αυτό το γκαράζ, που θα επιτελέσει έργο αίσχους σταν θέλουμε να διαφυλάξουμε και να συντηρήσουμε την εθνική μας κληρονομιά είναι οι ακόλουθοι:

1) Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο όπως είναι γνωστό έχει κηρυχθεί ως αρχαιολογικός χώρος με την ΥΔ 15774/15.7.72 (ΦΕΚ 621/22.8.72) και επομένως προστατεύεται από τους εξής νόμους: α) Ν. 5351/1932, 8/941/1977, γ) ΠΔ 456/1976 και ΠΔ 150/1977.

2) Σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί ο Δήμος της Αθηνών να προβεί σε οποιαδήποτε απόφαση και ενέργεια χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου και του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων.

3) Η κατασκευή του γκαράζ θα δημιουργήσει περιαστέρη μόλινη και καταστροφή για το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο διότι: α) Η δηλητηριώδης σκόνη της επικαθίδησης παγκοσμίως, όταν αφ' ενός μεν ζήταμε τα Ελγύνια Μάρμαρα μεταπαραγόντα στο χώρο που ανήκουν και αφ' ετέρου πην την τέλεση της Ολυμπιάδας του 1996 στην Αθήνα και τη μόνην τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στο μέλλον στην Ολυμπία, που μεν γίνονται οι αγώνες αυτοί αντικείμενο εκμετάλλευσης από κανέναν και ερχόμαστε οι ίδιοι ελαφρά τη καρδιά να καταστρέψουμε συνειδήτα για μικροφεύδη και συμφέροντα το μοναδικό μνημείο που στέγαζε δείγματα του πανάρχαιου πολιτισμού μας. δείγματα της ταυτότητάς μας στο χώρο της Ευρώπης που τελευταία τόσο κακώσαντα με αμφιθητείται Ευεπιπλότωμε και ευχόμαστε άωφρων νους και δίκαιη κρίση να κυριαρχήσει στις αποφάσεις σας.

γ) Θα υπάρξει ανάγκη στηρίζεως του μνημείου με αντερίσματα, το κόστος των οποίων είναι από οικονομικής πλευράς τεράστιο και ας σημειωθεί ότι ο ωφέλιμος χώρος του γκαράζ θα μειωθεί λόγω των αντερισμάτων και θα επιβαρυνθεί ακόμη περιοστότερο, ενώ η αφέλεια είναι μηδαμνή διότι με τη στάθμευση 435 αυτοκινήτων

δεν λύνεται το πρόβλημα σταθμεύσεως της περιοχής.

δ) Αντί της αποφάσεως αυτής θα έπρεπε ο Δήμος Αθηναίων να αποφασίσει να κάνει πεζόδρομους τις οδούς Μπουμπουλίνας και Βασ. Ηρακλείου όπου βρίσκεται η αφετηρία των αυτοκινήτων προς Πεντέλη κλπ. ουτών ώστε το Μουσείο να προσφύλασσεται ολόγυρα και να έχει την τιμή που αριθμεί σε τέτοια θαυμάσιο και μοναδικό μνημείο.

ε) Θα μπορούσε το «Περίφημο Γκαράζ» να γίνει είτε στο χώρο της πλατείας Αιγάνυπτου μεριά της αγάλμα του Βασ. Κωνσταντίνου, περιοχή που προσφέρεται για αυτόν το σκοπό με πολλές προσθέσεις και λιγότερο κόστος τα κατασκευές αλλά και ασυγκρήτιτες μεγαλύτερης χωροπλοκήτος θέσεων σταθμεύσεως ή κάποια από τους πεζόδρομους του Αλόσης του πεδίου Αρεώς που είναι ακόμη οικονομικότερη κατασκευή, με πολλές προσθέσεις και αυτή και σχεδόν μπανιώνες θυσίες.

Η Επαρεία μας που έχει 55 χρόνια δράσεως και φροντίζει για την πλήρη και υλική ενίσχυση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου θα συγνωνεύει μαζί νόμιμο μέσο για την ματαίωση του ανέτρου αυτού έργου.

Κύριοι σταθείτε προ των ευθυνών σας έναντι του έθνους και των επερχόμενων γενενών και αγωνισθήτε για την μη κατασκευή του γκαράζ.

Θα γίνομε καταγελώσατο παγκοσμίως, όταν αφ' ενός μεν ζήταμε τα Ελγύνια Μάρμαρα μεταπαραγόντα στο χώρο που ανήκουν και αφ' ετέρου πην την τέλεση της Ολυμπιάδας του 1996 στην Αθήνα και τη μόνην τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στο μέλλον στην Ολυμπία, που μεν γίνονται οι αγώνες αυτοί αντικείμενο εκμετάλλευσης από κανέναν και ερχόμαστε οι ίδιοι ελαφρά τη καρδιά να καταστρέψουμε συνειδήτα για μικροφεύδη και συμφέροντα το μοναδικό μνημείο που στέγαζε δείγματα του πανάρχαιου πολιτισμού μας.

Επειπλότωμε και ευχόμαστε άωφρων νους και δίκαιη κρίση να κυριαρχήσει στις αποφάσεις σας.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Εταιρεία των Φίλων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου
Αθήνα 25 Ιουνίου 1987

Στην Κύπρο τη βαλασσοφίλητη που έταξαν για να μου θυμίζει την πατρίδα σράδα μοναχός μ αυτό το παραμύθι...

Είναι τα λόγια του Τεύκρου στην «Ελένη» - του Σεφέρη. Λόγια που ασυναίσθητα ήθαν στο μυαλό μου, τη στιγμή που προσεγγίζηκαμε στο αεροδρόμιο της Λάρνακας, μια μάδα καθηγητών και φοιτητών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, στις 29 του περασμένου Μάρτη. Για μας, τους φοιτητές του αρχαιολογικού τμήματος, ο σκοπός αυτής της οκταμερείας εκδρομής συνυπόδειν κυρίως στην εξορίεωση με τις Κυπριακές αρχαιότητες, που είχαμε γνωρίσει μέσω από τις παραδόσεις της καθηγητήριας μας, κας Μαντζουράνη. Είχαμε την ευτυχία να ξεναγηθούμε στο μουσείο της Λευκωσίας, στα ερείπια του Κιτίου, στο νεολιθικό οικαριό της Καλαβάσου, στο Κούριο και στο Παλαιοκαστρό - Μάς από έναν έχοχο επιστήμονα και γλυκύτατο άνθρωπο, τον κ. Βάσο Καραγάρωρη. Κατάφερε πραγματικά να μας γνωρίσει μέσω από τις καθηγητήριες μας, την κάθε αρχαιολογικό χώρο όσο πληρότερα πυτούρους και να μας μεταδώσει ένα μεγάλο μέρος της αγάπης του για τους θησαυρούς της κυπριακής γης. Ωστόσο, γρήγορα συνειδηποτούσαμε ότι η παραμονή μας στη νησι συντέλεσε όχι μόνο στα πλουτίσουμε τις αρχαιολογικές μας γνώσεις, αλλά και στα να κατανούσουμε το κυπριακό πρόβλημα σ' ολή την έκταση. Τα τούρκικα φυλάκια, η επικεψή στα φυλακίσματα μνημάτων, όπου αναπούσαντο ήρωες όπως ο Γηρύόρδης Αυδεντίου και ο Ευαγόρας Παλλήκαρης; η θέα της Αμμοχώστου, που σωτά χαρακτήριζεται σαν πόλη - φάντασμα, μας συγκλύνουσαν όλους θάβεια. Οι περισσότεροι δεν είχαμε συλλάβει ποτέ μέχρι τότε το μεγέθος της συμφοράς του κυπριακού λαού και μείναμε πραγματικά εμβρόνητοι μπροστά στη σκληρή πραγματικότητα. Μόνο τώρα αντιληφθήκαμε το μεγαλείο που χαρακτηρίζει τους αδιάκοπους αγώνες των Κυπρίων για την κατάκτηση της λευτεριάς και της ανεξαρτησίας.

αρχαιολογικά

Φεύγοντας από το πανέμορφο νησί της Αφροδίτης κάναμε όλοι την ευχή, στην επόμενη επισκέψη μας, να μπορέσουμε να γνωρίσουμε από κοντά τη Σαλαμίνα, την Έγκωμη, τους Βουνούς και όλους τους άλλους αρχαιολογικούς χώρους της σημερινής κατεχόντης Κύπρου. Είθε η ευχή μας γρήγορα να γίνει πραγματικότητα.

Ευχαριστώ
Μαρίνα Α. Αυγέρη
Φοιτήτρια του Αρχαιολογικού Τμήματος του Παν/μιού Αθηνών

Αγαπητό περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

Επιδοκιμάζοντας ολόψηφα το δίτευχο αφιέρωμά σας στην πολιτιστική κληρονομία του νησού της Κύπρου, που μέχρι τώρα δεν είχε τη δέση που έπρεπε, αν λαδεί κανείς υπόνων του ότι μόλις φέτος τέθηκε το μαθήμα της Προϊστορικής (και μόνο) Αρχαιολογίας της Κύπρου στο Παν/μιο Αθηνών. Θεωρήσαμε ευκαιρία να συμβάλλουμε και εμείς, με μέρις με τις εντυπώσεις που αποκομιδάμε, έχοντας την τυχή να έμαστε ανάμεσα στους πρώτους φοιτητές που παρακολούθησαν τη σειρά των διαλέξεων της λέκτορος κας Μαντζουράνη για τον προϊστορικό πολιτισμό του νησού.

Η γνωριμία μας με τα κατάλοιπα αρχαιολογικών χώρων, όπως η Χοιροκοιτία, η Μόρφου, η Σαλαμίνα, το Κίτιο κ.ά. συνετέλεσε στο να συνειδητοποιήσουμε τους στενούς δεσμούς του πολιτισμού του νησού με τον αντίστοιχο Αιγαϊακό. Ο ενδυσιασμός και το ενδιβάφερον έφεραν σαν επιστρέψαμε αυτής της πρώτης γνωριμίας την εκπαιδευτική εκδρομή του τιμήματος της Αρχαιολογίας στην Κύπρο, που πραγματοποιήθηκε στις 29 Μαρτίου και αποτέλεσε για όλους εμάς που συμμετείχαμε σ' αυτή, αφ' ενός μεν ευκαιρία να συνειδητοποιήσουμε την ελληνικότητα του νησού και αφ' ετέρου σημείο αναφοράς για να θίεσμε πέρα από τη δηλ γνωστές σ' όλους πτυχές του Κυπριακού ζητήματος ένα ακόμα φαινόμενο που μας συγκλύνει, τη λεπτασία και συληγή της Κυπριακής Πολιτιστικής κληρονομίας που συστηματικά διαπράττεται στο τουρκοκρατούμενό τμήμα του νησού.

Ήταν πράγματι συνταρακτικό να αντικρύζουμε στα μουσεία των αρχαιολογικών χώρων που επισκεπτόμασταν, ευρήματα από τη Σαλαμίνα, την Έγκωμη, τους Βουνούς (τουρκοκρατούμενες περιοχές) και συγχρόνως να συλλογίζομαστε την τύχη όλων όσων έμειναν εκεί, πάνω στα χειμαζόμενα χώματα, επιβλητικά απέναντι στη βαρβαρότητα και την αναληγοΐα των Τούρκων, ανίκανα όμως να αντισταθούν.

Φαινόταν πως δεν έφτανε η καταστροφή, η εγκατάλειψη, ο ξεριζωμός και η καταδίωξη των Κυπρίων από τα σπίτια τους, από την πατρίδα τους, αλλά, και σήμερα, δεκάταρια χρόνια μετά την εισβολή η βαρβαρότητα δεν λειπει πάντα τέλος, αυτή τη φορά όμως χωρίς να εκφράζεται με τη μορφή απώλειας σε έμψυχο υλικό, αλλά σε αμφίσυο έχοντας δηλαδή γίνει κατανούτο το πόσο σημαντική είναι η διατήρηση της παράδοσης και όλων των αρθρωτών και ηγήσιων στοιχείων της ελληνικής φυαιογνωμίας, που δισκούνται αποθησαυρόμενα στα μνημεία της Κυπριακής πολιτιστικής κληρονομίας, οι Τούρκοι προσπαθούν να καταστρέψουν τα πολιτιστικά αυτά κατάλοιπα του νησού, για να εξαφανίσουν έτσι την ελληνικότητα των κατεχόμενων εδαφών.

Με βάση σχετικές αναφορές του Διευθυντή του Τμήματος Αρχαιοτήτων Δρ. Βάσοο Καραγάρην ωρίμανε η γνωστό άτιτο κακό έκκινη με διεκάστη πριν την εισβολή, όπως μερικές περιοχές της Κύπρου τέθηκαν κάτω από τον έλεγχο της Τουρκοκυπριακής γηγείας με αποτέλεσμα, να είναι δύσκολη η προστασία των αρχαιοτήτων από την κυπριακή αστυνομία.

Έτσι μέσα σ' αυτό το χρονικό διάστημα, τα αρχαιολογικά ευρήματα μετατράπηκαν σε είδος εμπορικής εκμετάλλευσης σε τέτοιο βαθμό που η έννοια αυτή είχε καταλειπτεί με κυπριακές αρχαιότητες. Σε μία όμως προσπάθεια να μη φυγαδευθούν, πολλά αγοράσθηκαν από Κυπρίους και από το Κυπριακό Μουσείο, όπως δύο μήλανα αντικείμενα, μικρογραφίες ιερών της Πρώιμης Χαλκοκρατίας, που βρέθηκαν στο χώρο Κοτοπάτη και αγόρασε της Κυπριακό Μουσείο από Τούρκο αρχαιοταύλη. Δεν έλειψαν όμως και οι λεπτασίες μουσείων όπως εκείνες του Επαρχιακού Μουσείου της Λάρνακας.

Με την εισβολή το 1974 η τραγωδία είχε αρχίσει τόσο για τους ανθρώπους της Κύπρου, όσο και για την πολιτιστική κληρονομιά του νησού. Οι δρόμοι είχαν κλειστεί και κάθε αρχαιολογική δραστηριότητα είχε σταματήσει. Πληροφορίες από ένος επισκέπτης μιλούσαν για καταστροφές και λεπτασίες. Πολλά αντικείμενα κλάπηκαν από το στρατό κατοχής, αλλά και δισά δεν μπόρεσαν να κλέψουν τα οικειοποιήθηκε το ίδιο το «ψευδοκράτος». Ο ίδιος, άλλωστε στη Νεεντάς ανάμεσα στα αρχαία αντικείμενα που έδωσε σαν «δώρο» στο Αμερικανικό Παν/μιο της Πολιτείας Virginia ήταν και δύο με τον αριθμό του ευρετηρίου των ανασκαφών του Παν/μιού του Χάρβαρντ με σινική μελάνη.

Έτσι ο καρπός πολύχρονης αρχαιολογικής εργασίας χάνεται με αποτέλεσμα η διεθνής επιστήμη να στερείται πολλές και σημαντικές αελίδες της Κυπριακής αρχαιολογίας.

Τα μνημεία όμως που δεινοπαθούν περισσότερο – ο καθένας μπορεί να καταλάβει το λόγο – είναι οι Ορθόδοξες εκκλησίες και οι θρησκευτικοί θησαυροί. Εικόνες προερχόμενες από εκκλησίες και μουσεία εξάγονται λαθραία, πολλές φορές μάλιστα τεμαχισμένες για «ευκολία» στη μεταφορά. Ιερά σκέυη, όπως ένα παλιό ιερό αρτοφόριο από τον Καθεδρικό Ναό του Αγίου Μάμα, κλέβονται. Σιγά-σιγά όμως, καθώς τα φορτά αντικείμενα, που μπορούν να κλαπούν και να φυγαδευτούν, λιγοστεύουν, αρχίζει ένα άλλο φαινόμενο, η αποκόλληση εντοίχων ψηφιδών των και τοιχογραφιών από τις βιζαντίνες εκκλησίες με επιπλέον στόχο την εξαφάνιση κάθε ίχνους πολιτιστικής κληρονομίας που μάλιστα για την εθνική ταυτότητα των κατεχόμενων εδαφών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα, η εκκλησία της Κανακαρίας, απ' όπου αποκόλληθηκαν τα μοναδικά έντονα ψηφιδώτα της και η εκκλησία του Αντιφωνήτη, που απογνωμίθηκε από τις περιτεχνες τοιχογραφίες της.

Όλα αυτά όμως είναι ένα μικρό μόνο κομμάτι της λεπτασίας, εφόδου κανείς δε γνωρίζει πραγματικά ποιες διαστάσεις έχει πάρει η καταστροφή, γιατί είναι πολύ δύσκολο, αν όχι ακόριθμο για κάποιον να μπορεί να μπει στα κατεχόμενα εδρήφη, ακόμα κι αν ανήκει σε διεθνή οργανισμό. Το

αρχαιολογικά

γεγονός αυτό θώμας δεν δικαιολογεί τη στάση της ΟΥΝΕΣΚΟ και όλων των αρμόδιων Διεθνών Οργανισμών, που παρόλεις τις διαμαρτυρίες, τις εισηγήσεις και τα τεκμηριωμένα έγγραφα οποία προσκόπισε η Αρχαιολογική Υπηρεσία – όταν ακόμη το κακό ήταν στα πρώτα του βήματα –, η μόνη απόφαση που πάρθηκε τότε ήταν να σταλεί αποστολή εκ μέρους της ΟΥΝΕΣΚΟ – στην Κύπρο για να προστατεύεται την πολιτιστική κληρονομιά ΟΛΟΥ του νησιού, όπως μας πληροφορεί ο κ. Καραγιώργης.

Η τουρκική πλευρά όμως δεν δέχεται αυτή την αποστολή και η ΟΥΝΕΣΚΟ, όντας μη διατεθέμενη να πρέψει τίποτα χωρίς την ένκριση καν των δύο πλευρών·, παραμένει σδρανής, ενώ η λεηλασία συνεχίζεται. Πολιτική που ακολουθείται δυστυχώς σε πολλά ζητήματα που αφορούν την Κύπρο και φανερώνει για μια ακομά φορά την αναποτελεσματικότητα των διεθνών οργανισμών σε κρίσιμα θέματα.

Το ότι οι διαμαρτυρίες αυτές θώμας δεν έφεραν ουσιαστικά αποτελέσματα δε σημαίνει πώς χάθηκε κάθε ελπίδα και ο αγώνας είναι μάταιος. «Ο λαϊλαπάς του Απτίλα δεν προξένησε τον άλεθρο μόνο στους ανθρώπους αλλά περιελάβε και τα ιερά και τα όσια της ανθρώπινης υπάρχενσης», την πολιτιστική κληρονομιά της Κύπρου που είναι κληρονομιά όλης της ανθρωπότητας και γι' αυτό ο αγώνας είναι δίκαιος;

Με εκτίμηση
Νικολέττα Μέντη
Αθανασία Σαμπά
Φοιτήτριες αρχαιολογίας
Πανεπιστημίου Αθηνών

ΥΓ. Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε διαμέσου του περιδικού όλους όσους συνεδέλασαν στην πραγματοποίηση της επίσκεψής μας στην Κύπρο, Ελλάδες και Κυπρίους, οι οποίοι συνέθμει μας προσφέρουν μια αέρεστη φιλοξενία και ιδιαιτερά τους διοργανωτές κ. Α. Βασικό και κ. Ε. Μαντζουράνη, όπως και τον κ. Β. Καραγιώργη που μας χώρισε πολύ από τον πολύτιμο χρόνο του για να μας παρουσιάσει την πολιτιστική κληρονομιά του νησιού.

Από την «Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντας και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» λάβαμε το δελτίο τύπου που ακολουθεί:

Η 5η Ιουνίου κάθε χρόνου έχει καθιερωθεί από τα Ηνωμένα Έθνη ως Διεθνής Ημέρα Περιβάλλοντος. Ειδικά φέτος που το 1987 είναι το διακριμένο Ευρωπαϊκό Έτος Περιβάλλοντος, πάρινας ιδιαίτερη βαρύτητα, γιατί η φιλοσοφία διάσειρης της οποίας καθορίστηκαν τα δύο αυτά γεγονότα είναι να τονιστεί η σημασία της Προστασίας του Περιβάλλοντας, να ευαισθητοποιηθεί το ευρύ κοινό και να ενθαρρυφούνται ενέργειες και δραστηριότητες ικανές να βοηθήσουν στην προστασία και την αποκατάσταση του Περιβάλλοντος.

Η έπειτας αυτή συμπιπτεί και με τα 15 χρόνια της ιστορίας Διενόμου Διάσκεψής της Στοκχόλμης για τον Ανθρώπινο Περιβάλλον και επίσης της ίδρυσης στην Ελλάδα της «Ελληνικής Εταιρείας» για την Προστασία του Περιβάλλοντας και της Πολιτιστικής μας Κληρονομιάς.

Η συρροή των επετείων δινει αφορούμε να θυμήσουμε ότι στα χρόνια από τη συνειδητοποίηση στα θέματα περιβάλλοντος προχώρησε, αλλά δυστυχώς και οι καταστροφές καταστροφής των Σεβέδω, την ναυάγια και τις πυρπόλιες με πτερελαιούς δη (βλ. AMOCO CADIZ κλπ.), την Μποπάλ, το Τασέρνομπιτ, την καταστροφή του ζόντων και την αλμάτωδη αύξηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στις πόλεις και το σύνολο του βρεφείου μηματοφύρων, τις καταστροφές των δασών από την δένη θροχή και τις πυρκαγιές και τη ράγδαια υποθάμηση της ποιότητας των υπόγειων και παραλιακών υδάτων.

Συχνά λημμονείται ότι στον Ελλαδικό χώρα, σοβαρές προστάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος έχουν γίνει από τους ιδιωτικούς φορεις. Ενδεικτικά αναφέρονται δραστηριότητες της Ελληνικής Εταιρείας όπως: αναστήλωσης μημειών (Νέα Μονή Χιού, Μονή Όσιου Λουκά, Ναός Ζωτοπέτρας Χαροκόπειας, Θεοσαλονίκης, Φυρόγεια Σίφνου και πολλά άλλα), χορήγηση 14 μεταπτυχιακών υποτροφών σε εξωτερικό για Αρχιτεκτόνες Αναστηλωτές, αναδασθούσεις, ίδρυση Σταθμού Πεδίου στην

Πρέσπα, εκπόνηση σχεδίων νομοθετικών διαταγμάτων, λειτουργία για σειρά επών Αρχιτεκτονικού Γραφείου δωρεάν συμμούλων στις Κυκλαδίδες, οργάνωση εκαποντάδων διαλέξεων, εκθέσεων, έδοσης άρματων, ταινιών, δημοσιευμάτων, οργάνωση εκπαιδευτικών κατασκηνώσεων κλπ. Ακόμη δεν πρέπει να ξεχινούνται οι σκληροί περιβαλλοντικοί αγώνες της Ελληνικής Εταιρείας και πολλών φορέων για την προστασία των Μεσσανών, της Πάχης, του Ναού Απαίας στην Αιγαίνη, της Ύδρας, των Στρατώνων Καποδιστρία στην Αργος, της Ελευσίνας, της Ιεράς οδού, των εκθωλών του Αχελώου από τα πετροχημικά, της Αράχωβας από διχτομήση του οικισμού, των Δελφών το 1975, το 1978 και σήμερα, καθώς και δεκάδων άλλων περιπτώσεων.

Μολονότι θα περίμεναν κανείς ότι η γενική συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών θεμάτων και οι διεθνείς συμβάσεις θα είχαν μειώσει τις δυσμενείς παρεμβάσεις και απειλές κατά του φυσικού και πολιτιστικού μας περιβάλλοντος, εօρτάζουμε την «Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος» του 1987: Ευρωπαϊκό Έτους Περιβάλλοντος» με κομμένη την ανάσα από μια λαϊλαπά περιβαλλοντικών καταστροφών ή απειλών καταστροφής και πάνω από άλλα έντονα πρόβληματα, από το πόσα λιγο έχουμε διάσχιτε από τα λάθη μας και τα λάθη των άλλων.

Αναγγέλλουντα κολοσσιαία έργα με πιθανές τεράστιες οικολογικές επιπτώσεις, όπως η εκτροπή του Αχελώου, χωρίς να προηγηθούν συνολικές και ειδικές μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Χτίζονται εργοστάσια, όπως της αλουμίνιας στην Αγία Ευθυμία των Δελφών ή της ΔΕΗ στην Μίλατο Λασπούνη Κρήτης, σε χώρους επίσημης χαρκατηρισμένους ως ιδιαιτερού φυσικού κάλλους και αρχαιολογικής σημασίας, όταν η επένδυση μπορεί να γίνει σε πολύ προσφορτέρες περιοχές. Καταργούνται διατάξιμες στοιχεώδεις προστασίες και επιτρέπονται έξανά βιομηχανικές δραστηριότητες στην Απτική, όπου το 1/3 του Ελληνικού πληθυσμού ζει κάτω από την απειλή του ΝΕΦΟΥΣ. Γίνονται προσθήκες ή επεμβάσεις καταστρεπτικής ή επικινδυνής σε δεκάδες περιπτώσεις που αφορούν το πολιτιστικό μας περιβάλλοντα:

αρχαιολογικά

— Χτίζονται τουριστικοί ξενώνες πάνω στη Δήλο
— Χτίζονται ένοδοχεία σε απόσταση λίγων μέτρων από αρχαιολογικούς χώρους στο Ήράκλειο
— Καταστρέφεται ο ιστορικός Ελαιώνας της Αθήνας με ανισοδίπλωμα κόμβου που δρίστα μπορεί να μετατοπιστεί χωρίς σοβαρά προβλήματα
— Φυτεύονται ταξιεντοκάλωνές και αλλοιώνεται η φυσιογνωμία του σπιτιού της Ισιδώρας DUNCAN
— Επεκτείνεται το κτίριο του Μουσείου Δελφών κατά τρόπο προβληματικό.
Αμέτρητες είναι ακόμα οι καταστροφές που αφορούν το φυσικό περιβάλλον, και σύνχρη μια χορηγήσεις των ΜΟΠ χρηματοποιούνται για μια καταστρεπτική «ανάπτυξη», ασυμβίβαστη και με το περιβάλλον και με την έννοια της «ολοκληρωμένης ανάπτυξης». Τέτοιες παρεμβάσεις αφορούν:
— Τις Πρέσπες, όπου κόπηκαν χιλιάδες δέντρα, εγκαθίστανται δραστη-

ριότητες (θλ. ιχθυογεννητικό σταθμό) μέσω στον πυρήνα του Εθνικού Δρυμού, ενώ σχεδιάζεται εγκατάσταση πλεκτρογεννητικού σταθμού και αλλοιώσεις στην υδατική οικονομία της περιοχής.

Παρόμοια σοβαρά προβλήματα έχουν εντοπιστεί σε πολλούς ιδιαιτερικούς οικολογικής αειάς βιότοπους, όπως στον Αμβρακικό Κόλπο και στους παταμάους Καλαμά, Νέστο, Έβρο κλπ.

— Καταστρέφεται το πράσινο στο πολύτιμο Λεκανοπέδιο της Αττικής, όπου: Διαμελίζεται το Δάσος του Κτήματος Συγγρού Οικοπεδοποιούνται και αποψιλώνονται η Πεντέλη, η Πάρνηθα κι όλα σχεδόν τα βουνά της περιοχής.

— Διανοίγονται μη αναγκαίοι και περιβαλλοντικά καταστρεπτικοί δρόμοι σε Εθνικούς Δρυμούς ή σημαντικά Δάση ή παραδοσιακές περιοχές (βλ. Ζαγοροχώρια).

— Η πολύτιμη πονίδα και χλωρίδα του πόνου μας γοργότατα εξαφανί-

ζεται. Χαρακτηριστικά αναφέρονται, πέρα από τα γνωστά, τη θαλάσσια χελώνα και τη φώκια, η ελάττωση σπάνιων πουλιών, θηλαστικών όπως η αρκούδα της Πίνδου και ερπετών όπως τα φίδια της Μήλου.

Οι Κυθερίνοις, τα κόμματα, ο Τύπος, ζητάν συμμετοχή για την προστασία του Περιβάλλοντα. Η κυριότερη μορφή της διεθνώς είναι η υπόδειξη των προβλημάτων και η πρόταση λύσεων με διάλογο. Ο διάλογος αυτός δυστυχώς δεν υπάρχει στο θαύμο που θα έπρεπε. Οι υποδείξεις και διαμαρτυρίες χαρακτηρίζονται κάποτε σαν ενοχλητικές παρεμβάσεις.

Μόνη λύση είναι να δοθεί στους οικολογικά συνειδητοποιημένους φορείς, επιστήμονες και πολίτες, η δυνατότητα να μεταφέρουν τις απόψεις τους από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ιδιαίτερα το ραδιόφωνο και την τηλεόραση) και να θεωρηθεί σε εθνικό επίπεδο η ενεργός συμμετοχή τους σε αποφάσεις.

Ανανεωστε εγκαιρως τη συνδρομη σας για νη διακοπει η αποστολη

δελτιο συνδρομής

Να αποσταλεί συμπληρωμένο και συνοδευμένο από το αντίτιμο της συνδρομής στα γραφεία του περιοδικού ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ οδός Πανεπιστημίου 9, 105 64 ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3253246.

Επιβούμ να εγγραφει συνδρομητης για ένα χρόνο - 4 τεύχη - από το τεύχος αριθμ.

Συνδρομη Εσωτερικού: Δρχ 1.500 — Συμμετών. Συλλόγων 2.000 — Οργανισμών. Τραπεζών. Ν.Π.Δ.Δ., Α.Ε. 2.500 — Μαθητών και Σπουδαστών 1.200 (με αποστολή φωτοτυπίας αστυνομικής ή φοιτητικής ταυτότητας αντιταύχου).

Εξωτερικού: Αεροπορ. ταχυδρ. Ευρώπ. \$ 22 — Αμερικ. Καναδάς, Αυστραλία \$ 25 — Σπουδαστών εξωτερικού αντιταύχα \$ 20 και 22. Τρόπος πλήρωμης: Ταχυδρομική ή τραπεζική επιταγή στο περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, Πανεπιστημίου 9, 105 64 ΑΘΗΝΑ.

Επώνυμο	Όνομα
Οδός / Αρ.	Ταχ. Κωδ.
Πόλη	Τηλεφ.
Ημερομηνία	Υπογραφή